

et de l'étudiant Drago Počkaj. Lors de son arrivée en Croatie la section se détacha de sa brigade et continua son chemin — porteur de culture et de propagande — le long du littoral croate et des îles jusqu'à ce qu'elle arrivât sur l'île libérée de Vis. Là, elle développa son activité culturelle et donna de nombreuses représentations, même pour les troupes de défense anglaises, car ses membres étaient capables de parler plusieurs langues. En juin 1944 elle donna une représentation devant le commandant en chef, le maréchal Tito, et son état-major. Plus tard elle alla en Italie du Sud (Bari) où elle fonda le célèbre choeur militaire »Srećko Kosovel«. En 1945 et 1946, ce choeur, sous la direction artistique de Rado Simoniti, chanta avec succès dans plusieurs pays européens en Bulgarie, Tchécoslovaquie, France, Belgique et Suisse. Après son retour de Paris ce choeur militaire fut démobilisé et ainsi se termina son épopée militaire.

Mirko Mahnič

Slovenski gledališki konzorcij (1917 – 1920)

(Nadaljevanje in konec)

Druga sezona 1919/20

28. septembra 1918 — dan pred slovesnim odprtjem obnovljenega slovenskega gledališča v Ljubljani — je SN prinesel podlistek dr. Ivana Prijatelja »Narodno gledališče«, ki se je začel: »Sni našega naroda se uresničujejo ... sen o narodnem gledališču-svetišču, višku in žarišču narodne kulture.« Ko v petih »snih« (1. Zois-Linhart, 2. Prešeren-Smole, 3. Slovensko društvo 1848, 4. čitalnica, 5. Levstik) zariše podobe slovenskega gledališkega iskanja, se z velikim optimizmom ustavi ob zadnjem snu — ob 1918. leta obnovljenem slovenskem gledališču — in ugotavlja: šesti sen »ni več amaterska ideja, ni zamisel krožka, ni organizacijsko in agitatorsko sredstvo, ni institucija stranke — narodno gledališče naše je prvi dokument v plavžu ognjenega časa zlitega naroda, je prava preizkušnja in prvi plod narodne sile, ki se je zavedala sama sebe, je prvi zažem tisočerih rok, ki so si segle v dlani v znamenju visokega cilja narodne osamosvoje, narodno gledališče naše je mogočen rezultat in trajni pomik naše demokracije, sestre bodočih demokracij, ki so na pohodu.«

Videli smo, da Prijateljevo upanje v prvi sezoni 1918/19 ni moglo biti potešeno. Pa v drugi?

Sezona 1919/20 se je začela v Drami šestega, v Operi pa šestnajstega septembra, v prvi z »Dnevi našega življenja« Leonida Andrejeva, v drugi s »Pikovo damo« Petra Iljiča Čajkovskega.

Zanimivo je, da je komaj sestavljeni gledališki svet že 11. 9. »sklenil, da se razide« (SN 12. 9. 1919).

19. septembra ima Konzorcij občni zbor, direktorij konzorcija pa se je sešel k prvi seji prav na usodni 23. september, na dan Boršnikove smrti.

Natanko tri mesece prej (24. junija) je Boršnik še pisal konzorciju oziroma njegovemu predsedniku Praprotniku iz Zagreba:

Velepoštovani gospod direktor! Na Vaše cenjeno pismo od 21. t. m. čast mi je odgovoriti sledeče: vsaka pomota glede lista je izključena, ker je konzorcij, na kojega je bil list adresiran vzel ad notam, da ne reflektiram na gostovanje v mesecu marcu, ter mi ni poslal nove vloge — jasen dokaz, da je pismo prišlo v prave roke. V postskriptumu naglasil sem nujno potrebo, da pride g. ravnatelj Hubad do 25. marca v Zagreb ali pa jaz v Ljubljano, da sestaviva šolski načrt za slov. konservatorij. Ali ni bilo ni g. Hubada ni odgovora, zato sem seveda posegel po novih kombinacijah in prevzel kinošolo »Jugoslavije« v Zagrebu. Vsekakor sem pripravljen prevzeti vodstvo (dramski oddetek) i poduk vseh dram. umetniških predmetov — seveda če ne bi bil materialno preveč oškodovan.

Isto tako sem voljan nastopati celo sezono kot gost v slov. gledališču.

Blagovolite z obratno pošto javiti maksimum, ki mi ga more konzorcij plačati in sicer:

a) kojo svoto od 15. avgusta 1919 do 15. avg. 1920, če vzamem dopust na leto dnij brez gaže v Zagrebu (Nekdo — morda Praprotnik sam — pripisal vsoto 1500.)

b) Kojo svoto za 20 dnij mesečno, da ostanem član z zmanjšeno gažo v Zagrebu, kakor je bilo prvotno kombinirano. (Tu pripisana vsota »1200 + doplatki«.)

Ako je uprava konzorcija zainteresirana z mojim osebo, vsekako bode najbolje, da se sami potrudite v Zagreb ali to brezodvlačno, ker se prihodnjega tedna tu podpisujejo kontrakti. Z najodlič. štovanjem Ig. Borštnik.

Koj naslednji dan je konzorcij dobil pismo Z. Borštnikove (Ljubljana, 24. 9.): »Spodobilo bi se, da mi sedaj ob smrti mojega soproga izplačate moj honorar od 1050 kron, katerega mi dolgujete še od pretekle sezone. Jaz sem točno vršila vse kar sem se bila obvezala.«

Terjatev so ji naslednji dan na seji direktorija odločno odbili. Seje so se udeležili Praprotnik, trije svetniki: Vodopivec, Bleiweis in Govekar, Ažman, Grafenauer, Adlešič in ravnatelja Rukavina in Golia. (Golii je potekla pogodba s konzorcijem že 15. junija. Zato je 30. istega meseca pisal konzorciju: »V razmeroma kratkem času svojih načrtov nisem mogel realizirati, tem manj, ker so temu nasprotovale čisto nemogoče razmere. Meni je na tem, da započeto delo dokončam. Zato se stavim Sl. gl. konzorciju za prihodnjo sezono na razpolago. Ker sam v nobenem slučaju ne mislim odstopiti — to bi bilo od moje strani dezerterstvo! — prepustim vscelo ureditev materialne strani svojega engagementa konzorciju. Priloženi službeni red pa naj blagovoli Sl. gl. konzorcij potrditi, ker mi je v doseg zažrtanih ciljev neobhoden.«)

Na seji so obdelovali predvsem personalne zadeve: gojenko Glasbene Matice Sfiligojevo povabijo na poskušnjo. Ivana Noča kot korepetitorja odklonijo, Štefko Paulinovo, dramsko igralko, odpustijo, Pavla Ločnika zaradi nedovoljene odsotnosti kaznujejo s 3 dnevnici (175 kron), igralki Kreisovi ponudijo mesečnih tisoč kron z dokladami, Rogozovima odklonijo povrnitev stroškov v hotelu, Pregarčevima dvema zvišajo gažo po 100 kron, zvišajo jo tudi Franu Bučarju — na 1000 kron in 450 kron doklade. Ažman bo uredil s Schwentnerjem: gre za tantieme za uprizoritev Cankarja, na povabilo k otvoritvi mariborskega mestnega gledališča pa bo z »lepim pozdravnim pismom« odgovoril Golia.

V sezoni 1919/20 je zelo živahno delovalo Združenje gledaliških igralcev. Ker je prav v tej sezoni pod vodstvom delavnega in bistrega igralca Pregarca (predsednik je bil Danilo) odigralo nadvse pomembno vlogo, bomo obdelali tudi »Zapisnik odborovih sej«, ki je prav tako v arhivu Slovenskega gledališkega muzeja. (Odbor Združenja: predsednik Danilo, podpredsednik Jakob Osipovič Šuvalov, tajnik Maks Simončič, blagajnik Jakob Lumbar, odborniki P. Juva-nova, J. Plut, R. Pregarc (že takoj v začetku tudi tajnik), C. Medvedova, L. Kovač, B. Peček, V. Pelan, F. Rus — in pregledovalci računov Z. Rogoz, A. Ribič in V. Štamcar.)

Na prvi odborovi seji združenja 8. 10. 1919 so sklenili, »*naj se ekspresno vpraša centralo (združenja v Beogradu) radi imenovanja intendanta na kralj. narod. gledališče v Ljubljani in naj se predlaga za intendanta g. Bučarja*«.

Zagotovo je to prvi odmev na vesti o nameravanem poddržavljenju ljubljanskega gledališča in prvo znamenje sovražnosti med združenjem in konzorcijem, ki je tlela vso sezono 1919/20.

Ministrstvo prosvete v Beogradu je namreč z dopisom z dne 1. septembra 1919 št. 13787 predlagalo ministrskemu svetu kr. Jugoslavije, naj se »z ozirom na visoko patriotsko važnost gledališč za narodno izobrazbo našega troimen-skega naroda, dalje iz zahvalnosti za blagotvorni vpliv gledališč v prošlosti ter končno iz težnje, da se razvoj gledališča v bodoče pospeši« (SN 9. 10. 1919), načelno osnujejo tri kategorije gledališč:

1. tri državna — Beograd, Zagreb, Ljubljana;
2. pet pokrajinskih subvencioniranih (Skoplje, Novi Sad, Sarajevo, Split, Osijek);
3. potrebno število mestnih in potujočih gledališč (Niš, Kragujevac, Va-raždin... Maribor, ki bi dobil po 20 000 kron letne pomoči).

Slabih štirinajst dni kasneje so se zastopniki ljubljanskega združenja (seja 21. 10.) že povsem jasno izražali: »Nato se je prečitala korespondenca s centralnim odborom v Beogradu radi *podržavljenja* gledališča.«

V zapisniku seje gledališkega konzorcija z dne 16. 10. o kakem poddržav-ljenju ni niti sledu. Direktoriji so bili prepričani, da trdno sede v sedlu. Določili so vsoto za nabavo kostumov: za »Copellio« 10 000, za »Rigoletta« pa 5 000 kron. Rukavini priznajo proste roke v Operi: le on odgovarja konzorciju za režijo, inscenacijo itd. Osipoviču so zvišali igralski honorar, Ločniku dovolili predujem in trdo obračunali z baletkami: Furlanovo so odpustili zaradi zane-marjanja službe in arogance, Bežkovi pa, ki se ni redno udeleževala skušenj, zagrozili z odpustom. Namesto Furlanove se dovoli za isto plačo angažirati 4 druge — za skupni znesek 550 kron! Orkester prosi prispevek za hrano — krono na osebo — odklonjeno. V odbor konservatorija določijo Ažmana, Bleiweisa in Rukavino. Igralski honorar za dve predstavi se bo plačeval po starem običaju: po 10 kron. Zbor je terjal posebno nagrado za šminke — zadeva se poveri dr. Ažmanu. Dramaturgu Golii dovolijo dopust ter prispevek k potnini (500 fran-kov) — Pariz.

21. 10. se je oglasil Juvančič iz Pariza — Praprotniku. Tam je bil član naše mirovne delegacije (domov se je vrnil v maju 1920 — glej SN 13. 5. 1920), mimogrede pa še nekakšen kulturni ataše slovenskega gledališča: pošiljal je v domovino odrska dela, tokrat tri francoska: Dorchainovo »Aprilsko zgodbo« (Conte d'avril), Guitryjevo noviteto »Pasteur« in Brieuxove »Sifilitike« (Les Avariés), ki jih je francoska cenzura prepovedala, Juvančič pa o njih zapiše,

da so resno in poučno delo, a »le za odrasle«. Hkrati je opomnil, da je treba plačati tantieme za »Manon« in za igri »Tat« in »Korneviljski zvonovi«, na koncu pa slovenskemu gledališču izrazil »iskreno sožalje o priliki izgube našega Borštnika, ki je bil tudi meni dolgoletni zvest prijatelj in svoječasno iskren in odličen sotrudnik«. (Pri roki nam je seznam stroškov za prevoz muzikalij deželnega gledališča iz Pariza v Ljubljano z dne 20. 9. 1919. Zaboje je tehtal 114 kg, pariški nosači so terjali za dostavo na postajo 4 franke, voznina Pariz—Trst je znašala 104 franke, nosači na francosko-italijanski meji so terjali natanko toliko kot njihovi pariški kolegi, tržaški nosači so zaračunali 4 lire, voznina od Trsta do Logatca je znašala 16 lir.)

Delno ohranjen je zapisnik 131, seje deželne vlade za Slovenijo z dne 31. 10. 1919 nam pove, da se »pri poverjeništvu za uk in bogočastje ustanovi *gledališka komisija* za vsa umetniška vprašanja v Sloveniji«. Vanjo se pokličejo 1. pisatelj: oficijal pri poverjeništvu za socialno skrbstvo Fran Albreht, urednik Slovenca dr. Izidor Cankar, župnik F. S. Finžgar, profesor na državnem učiteljišču Anton Funtek, dramaturg Pavel Golia, zdravnik dr. Alojzij Kraigher, okrajni komisar pri višjem šolskem svetu dr. Stanko Majcen, svetnik višjega državnega sodišča Fran Milčinski, poverjenik za socialno skrbstvo Albin Prepeluh in mestni arhivar Oton Župančič; 2. glasbeniki: ravnatelj Glasbene Maticе Matej Hubad, kanonik dr. Fran Kimovec, svetnik višjega deželnega sodišča dr. Gojmir Krek in okrajni sodnik Anton Lajovic; 3. slikarji: Rihard Jakopič, Matej Sternen in Ivan Vavpotič. Iz nepopolnega zapisnika zvemo samo še to, da »gledališka komisija, ki je zasnovana za gledališča v celi Sloveniji, stopi potom poverjeništvu za uk in bogočastje v stik z ministrstvom prosvete v Beogradu«.

Zapisnik nam skoraj nič ne pove, kakšne so naloge nove komisije. Ali smemo sklepati, da bo vsaj za Ljubljano nekakšen uradni gledališki svet, ko se je oni »privatni« razšel? Javni organ, ki bo bedel nad delovanjem konzorcija? Prvi korak torej k poddržavljenju gledališča?

Uro prej so sejali tudi odborniki Združenja. Sklep: »Osipovič odide v Zagreb in se informira glede imenovanja intendanta na ljubljansko gledališče. Sklenilo se je, da se piše še enkrat v Beograd za natančne informacije.« — Kako zelo se igralcem mudi, kako zoprni jim je jarem konzorcija! V gledališki hiši se je naselil nemir, zmeda in huda kri.

Posebno Opera je bila nemirna in Rukavina je terjal, da konzorcij po paragrafu 6 odpusti režiserja Wuršerja in kapelnika Brezovška. Oba sta bila gorka ravnatelju Rukavini. Priče so izpovedale, da je Wuršer zmeraj rovaril proti njemu, govoril, da je šarlatan, o gledališču pa izjavljal, da je kraljevska šmira. Najhuje je bilo 4. novembra na generalki za »Rigoletta«. Wuršer je terjal dva velika krožnika, Rukavina nakupa ni dovolil in Wuršer je začel vpiti: »Ja se vikašlu na ravnatelja, konzorcij in to kraljevsko šmiro.« Tudi o Brezovšku so se priče izjavile, da ruši disciplino med igralci in vedno zabavlja zoper ravnatelja Rukavino. Na predstavi je imenoval Rukavino, ki mu je obljubil manjkajočega flautista, pa obljube ni izpolnil, »drekdirektorja«. Kričal je še: »Ich pfeife auf so einen Direktor, gottverdammte Schmiere, mit mir wird er sich nicht spielen, ich werde ihm zeigen...« Po predstavi »Rigoletta« je v kavarni Union na ves glas vpil, »da je bila ta predstava zanič, da je bilo vse zanič, da je popolnoma skoz padla« (izpoved I. Levarja; »Rigoletta« je dirigiral Rukavina). Proti Rukavini je bil tudi režiser Franjo Bučar. V pismu »velečastitemu gospodu doktorju« (verjetno Bleiweisu) z dne 6. 11. govori o »češki

kliki« in zaroti zoper slovensko gledališče: »Vedite torej, velečastiti gospod doktor, da se dela na vse pretege proti meni, proti gospodu Brezovšku in sploh proti vsemu, kar je slovenskega. Ali dela se na skrivnem, zvito, pretkano, in zelo previdno, tako da je težko kaj dokazati, podobno tako kakor dela zločinec, ki je kriv — vse indicije so zoper njega, vsakdo čuti in vidi, da je le oni zločinec kriv, ali ker se mu ničesar ne more dokazati, se ga mora oprostiti.«

Direktorij je spričo tako hude krvi moral naglo ukrepati. Sestal se je 6. 11. (Praprotnik, Bleiweis, Grafenauer, Adlešič in oba ravnatelja: Rukavina in Golia) in sklenil, da se proti Wuršerju in Brezovšku zaradi kršenja paragrafa 6 uvede disciplinska preiskava, ki se poveri članoma direktorija Adlešiču in Ažmanu.

Posredovati je moralo tudi Združenje (seja 7. 11.). Rukavina in Brezovšek sta prišla pred tretjejsko sodišče, baletni mojster V. Pohan, ki je razžalil Osi-poviča, Ponikvarjevo in Feiglovo, se je moral javno opravičiti in dati častno besedo, »da ne bo več tako postopal«, od Vladka Wuršerja pa je Združenje terjalo, naj se javno opraviči pred ansamblom in prekliče žalitve in sramotenje kr.(!) slovenskega narodnega gledališča, njegovega ansambla in direktorija, če pa tega noče, »mora takoj nehati biti član in zapustiti gledališče«.

Sicer pa je tekla zgoraj omenjena seja direktorija po navadnih tirih. Dovolili so nakup pisalnega stroja — polovico prispeva Golia. K pisalnemu stroju sodi tudi tipkarica — nastavili so jo (gaža 150 kron in prav toliko doklade, brez kontrakta, odpoved enomesečna). Ponovno so govorili o honorarju za dve predstavi (glej sejo 16. 10.) in so ga nekoliko povišali. Frizerko Bolho bodo plačevali po 200 kron na mesec in prav toliko doklade. V Drami bo na sporedu »Saloma«: nakit se izposodi pri gospe Waldsteinovi — če ga nima, se dovoli nakup. Rogozu in soprogi se le dovoli 300 kron — odškodnina za stroške hotela (seja 25. 9.). Inženirju Otahalu dovolijo »naročbo« dveh vagonov desk za slikarno. Pevki Lovšetovi naj se piše glede angažmaja. Bučarju in Levarju se dovoli, Pečku pa odkloni predujem, Cirili Medvedovi zvišajo gažo (800 kron in 450 doklade), V. Pohanu pa se dovoli nagrada 150 kron za stroške hotela. Pokliče, preizkusi in za manjše vloge naj se angažira gojenko konservatorija Sfiligojevo (glej sejo 25. 9.).

10. 11. se je zoper Rukavino pritožil tudi kapelnik Hubert (Berto) Perič. Ob angažmaju, piše Perič, mu je Rukavina obljubljal, da bo lahko mnogo dirigiral, pa obljube ni držal. Ko ga je potem šel vprašat, kaj misli z njim, mu je Rukavina rekel, da je zanj »propal« in da ga bo, če se sam ne odstrani iz gledališča, pustil odvesti s stražnikom. Ker mu je Rukavina očital tudi nesposobnost »v igranju glasovira« in da ga niti za dirigiranje zbora ne more porabiti, Perič prosi konzorcij, naj mu blagovoli podati priliko, »pokazati svoje zmožnosti«. Odločitev konzorcija nam ni znana.

Direktorij se je ponovno sestal 25. 11. (Praprotnik, Ažman, Adlešič, Rukavina in namesto Golie O. Šest), a obravnaval dokaj vsakdanje reči. Odklonil je kup prošenj za predujem, ugodil je le kapelniku Ungerju in Rogozovima. Rumplu je zavrnil prošnjo za zvišanje gaže, medtem ko je operni garderobier Jos. Dobry dosegel zvišanje doklade. Noseči Luciji Ožegovičevi je dovolil dopust do 1. 3. 1920. Dovolil je angažma pomožne sufleze za Dramo. Zamenjal je električarje: pomožnega električarja Opere Siarda je postavil za električnega mojstra v Drami, dramskega električarja Erzina pa je premestil v Opero. Pomočnik Letnar je ostal pri Siardu. Z igralcem Meliharjem je obnovil kon-

trakt — do 1. 2. 1920. Gojencem dramatične šole in konservatorija je dovolil prost vstop v obe gledališči, a le z legitimacijo s fotografijo. Zanimiv je zapissek: Dopis iz Zagreba, zadeva pokojnega Borštnika: se sploh ne odgovori. (Šlo je za plačilo pogrebnih stroškov, ki jih je Ljubljana hotela prevzeti na Zagreb.)

Odbor Združenja se je sešel tri dni kasneje (28. 11. 1919). Na povabilo centralnega odbora so izbrali Osipoviča in Bučarja, ki naj bi sodelovala pri izdelovanju gledališkega zakona. Za pot v Beograd sta dobila po 1000 kron. V komisijo, ki naj bi pripravila projekt za ta zakon pa so izvolili Osipoviča, Bučarja, Rumpla, Rogoza in Simončiča. Sklenejo, da bo odbor interveniral pri ministrstvu glede doklad za junij in julij (o tem glej podatke v sez. 1918/19, Dokumenti št. 6—7). Posebne težave je imel odbor z Borštnikovo posmrtno masko — cena originalu je bila 1000 kron. Ponujali so jo po časopisju in celo pododboru v Zagrebu. Navsezadnje jo je kupila pevka Rezka Thalerjeva. Na koncu seje je bilo sklenjeno, da se odbor fotografira (atelier »Helios«). Vsak odbornik bo dobil po eno sliko.

V zvezi s podražavljenjem je zanimivo Golievo obvestilo združenju, ki zagotovo sodi že v mesec december. Golia tu sporoča, da konzorcij ni odobril honoriranja »drugega nastopa« (na isti dan) v višini 30. dela gaže. Piše, da je na ugovor, »da je gledališče državno (!) in da po Uredbi za Narodno pozorišče v Beogradu sodi vsakemu igralcu za drugi nastop imenovana svota, zvedel, da je gledališče sicer po imenu že državno, ne dobiva pa še nikake subvencije, temveč le mesečne doklade, katere itak izplačuje gg. članom«. Na koncu svetuje, naj se organizacija (združenje) »blagovoli direktno obrniti na konzorcij«.

Na Miklavževo je bil sestanek vseh članov Združenja. Razpravljali so o sledečih vprašanjih:

Pevac Emil Rumpel je poslal na pododbor prošnjo, da bi mu dovolili sklicati sestanek vsega članstva. Na tem sestanku bi pojasnil, da bo prevzel aprovizacijo vseh članov, če bodo hoteli pri njem jemati blago. Sklenejo, da niti člani niti odbor ne prevzamejo nobene garancije, vso odgovornost prevzame Rumpel sam.

Takoj nato se je razpravljalo o naraščajoči draginji: terjati je treba, da konzorcij poviša gažo. Tako zahtevo so postavili tudi kolegi v Zagrebu. *Gaže do tisoč kron naj se povišajo za 40, one nad tisoč pa za 30 odstotkov.* Vsi se strinjajo in sklenejo, da se v imenu vseh članov napiše konzorciju pismo.

Na koncu se je razvnela debata o odposlancih, ki bodo v Beogradu sodelovali pri načrtovanju gledališkega zakona. Kaže, da niso bili vsi zadovoljni z izbranimi Osipovičem in Bučarjem. Toda odbor je vztrajal na tem, da gresta prav onadva, a s pripombo, da se »gospodoma dá natančna pojasnila o zahtevah in hrepenenju ljubljanskih igralcev«.

Takoj po sestanku je bila seja odbora (Danilo, Osipovič, Peček, Simončič, Juvanova, Rus, Pregarc, Pelan, Plut, Kovač in Rogoz).

Miro Kopač je zaprosil za sprejem v organizacijo pa so sklenili, da se ga sprejme s prvim januarjem 1920. Josip Gorec je zaprosil, da bi postal ustanovni član Združenja; njegov predlog je bil sprejet, plačal pa bo 100 dinarjev. V zvezi z Rumplovo ponudbo sklenejo: odbor ne sprejme nikakršne odgovornosti, vendar naj Rumpel dobi polnomočje; v ta namen naj se napiše »število članov in njihovih rodbin«. Pri predstavi »Lepe Helene« v prid Združenja bodo igralke (»najboljše moči«) prodajale kupone. V pismu konzorciju zaradi povišanja gaž

naj se omeni, »da bi se nam za božične praznike dalo nagrade ali pa dvojna plača«.

Upravni svet konzorcija je pravkar omenjeno prošnjo Združenja natanko pretresel in 17. 12. odgovoril, da ji »v celoti ugoditi ne more«, ker zvišanja ne more dovoliti brez pomoči vlade oziroma ministrstva za prosveto. »Sklenilo se je, da se ukrene pri vladi in ministrstvu vse potrebno v najkrajšem času, da nam vlada odpomore ter sta dva člana Slovenskega gledališkega konzorcija določena, da storita potrebne korake in da se kar najtopleje zavzameta pri ministrstvu v Beogradu, kar se vaše prošnje tiče. O rezultatu te akcije je odvisna tudi rešitev vaše prošnje.«

Igralci so bili takoj v ognju, o čemer zgovorno priča zapisnik odborove seje (18. 12.):

»Odgovor konzorcija na zahteve povišanja gaž v razmerju 1000 K 40 %, nad 1000 K 30 % je bil negativen, zato se je sklenilo, da se potom javnosti zahteva kontrolo nad konzorcijevim denarjem in da se objavi oster članek v časopisih. Dalje je bilo sklenjeno, da se začasa te zadeve poveri nekaterim članom odbora, ki so lahko vedno in ob vsaki priliki skupaj, pravica reševanja. Za reševanje morajo biti navzoči vsaj trije izmed gg. Osipovič, Pregarc, Peček, Juvanova, Rogoz, Plut.« — Pravo obsedno stanje.

Nato so razpravljali o Martinčevičevi prošnji za posredovanje med njim in konzorcijem. Martinčevič je namreč želel, da bi se njegov kontrakt s konzorcijem s 1. januarjem 1920 razveljavil, češ da »s sedanjo gažo 550 kron ne more živeti«. Odbor je sklenil sporočiti Martinčeviču, da kontrakta ne more razveljaviti, posebno ne zdaj ko se je za vse člane zahtevalo zvišanje gaže. Naj pač potrpi, saj je mnogo članov, ki imajo prav tako gažo. Potrebna je solidarnost. V primeru, da se odborovemu sklepu ne bo pokoril, se bo postopalo proti njemu v smislu pravil.

Na prihodnjo odborovo sejo naj prideta kapelnik Perič in igralec Drame Micić — »radi neplačevanja svojih računov v kavarni Zvezda«.

Seja je bila takoj naslednji dan (19. 12.) — najprej sta bila na vrsti grešnika. »Micić in Perič sta prišla k seji in se jima je povedalo, da naj povrmeta dolgove in ne delata sramote vsem članom. Zagovarjala sta se, da je krivica od strani kavarnarja in da sta oba v tem nedolžna. Zatorej se ju je zaprosilo, naj poravnata samo z natakarnjem in naj bi se kaj tkega ne godilo več.«

Z Micićem so imeli še drug račun: Micić je namreč v novembrski »Sceni« napisal nekaj kritičnih pripomb o ljubljanski Drami, česar bi pa kot njen član ne smel storiti. Zadevo bi že obravnavali, a je brez dramaturga Golie, ki se je še mudil v Parizu, niso hoteli. Golia je od mladega, zaletavega Micića tako pisanje zahteval in ga tudi odobril. Zato so še njega povabili na sejo. Razen tega so želeli od njega tudi pojasnilo, kaj je mislil takrat, ko je Ločniku rekel, da so vsi člani Drame »idioti«. Sklenili so tudi, da povprašajo centralo v Beogradu, če smeta biti dramaturg Drame (Golia) in kapelnik Opere (Rukavina) člana Združenja.

Najživahneje pa so razpravljali o odnosih do konzorcija. Sklenili so celo, da centralni odbor o vsem informirajo in zaprosijo od tam pomoči in celo revizorja. Že dan prej so na seji sklenili, da sestavijo in objavijo oster članek proti konzorciju. Napisali in podpisali so ga še istega dne in ga poslali vsem »mestnim dnevnikom«. Zdaj so že vedeli, da je SN objavo odklonil — edini od vseh ljubljanskih časnikov.

Članek, ki ga je izoblikoval predvsem Pregarc, je res izšel — 20. 12. v sobotni »Jugoslaviji«, 21. 12. pa v nedeljskem socialno-demokratskem »Na-preju«. Članek se glasi:

8. t. m. je poslal ljubljanski pododbor združenju gled. igralcev Srbov, Hrvatov in Slovencev gledališkemu konzorciju v Ljubljani prošnjo, da bi ta povišal radi nastalih draginskih razmer vsem igralcem gaže v takem razmerju: Gaže do 1000 K 40 % poviška, gaže nad 1000 K 30 % poviška.

Med javnostjo krožijo neresnične in lažnjive vesti o ciljih in namerah teh zahtev. V štirih mesecih tekoče sezone so igralci obeh gledališč, drame in opere, dokazali, da s svojim neumornim kulturnim delovanjem doprinašajo velik prid slovenskemu narodu. Ne oziraje se na vedno in vedno naraščajočo draginjo, zadovoljni z mizernimi plačami od gledališkega konzorcija in skoraj enakimi dokladami od države so igralci vršili svojo nalogo vestno in vztrajno, dokler jim je bilo mogoče plačevati s svojo gažo prehrano in stanovanje, ne oziraje se na to, da bi si kupili prepotrebnih oblačil, toalet itd., kar je za igralca takorekoč orodje za njegovo delo. Sedaj jim ni niti stanovanje niti prehrana zagotovljena. Iz tega razloga so se obrnili igralci potom svoje organizacije do gledališkega konzorcija z gori imenovano prošnjo. Gledališki konzorcij je to prošnjo odbil in nas napotil na državno pomoč. Odbil je našo prošnjo s pripombo, da so dohodki obeh gledališč premajhni. Igralci obeh slovenskih gledališč vedo, da gledališče ni privatna last konzorcija ampak last vsega slovenskega naroda, ki je pred otvoritvijo dobrohotno pripomogel z izdatnimi denarnimi prispevki. Zato si dovoljujemo opozoriti slovensko javnost na sledeče: Vsem je znano, da je operno gledališče vedno razprodano; dramsko gledališče (ki ima zelo malo stroškov) je razprodano povprečno za 85 %! Vseh članov v obeh gledališčih pa je 110 (+ orkester 50 mož). Razen 20—25 solistov imajo vsi ostali gažo brez državnih doklad od 200—500 kron mesečno (čujte in strmite), večina solistov pa ima manj kot 1000 K.

Operno gledališče igra šestkrat na teden, dramsko gledališče pa sedemkrat na teden. Dovoljujemo si vprašati gledališki konzorcij, koliko predstav bi zahteval, da bi mu dohodki zadostovali? (»Ker sedaj so premajhni«.) Dovoljujemo si vprašati gledališki konzorcij javno pred javnostjo kam in zakaj razsipa denar, katerega pridobivajo z neumornim trudom tisti, ki so tako mizerno plačani? Dovoljujemo si vprašati deželno vlado, ki nam je pred kratkim darovala visoki naslov Kraljevskega slovenskega narodnega gledališča, kaj je storila za kontrolo administrativnega delovanja gledališkega konzorcija in kedaj misli stvarno nas sprejeti v kraljevsko naročje? Dovoljujemo si vprašati mišljenje javnosti, ali bo ta na te dokaze molčala in ostala malomarna in brezbrizna napram svečenikom Talije in Melpomene, ki so vpreženi v voz kulture slovenskega naroda, katerega vlečejo komaj nasičeni?

Ker se čutimo kot taki odgovorni le pred javnostjo, pričakujemo od nje zaščite in odgovora.

Pod najvišjim pokroviteljstvom Nj. kr. Veličanstva prestolonaslednika Aleksandra stoječi pododbor združenja gled. igralcev Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani. (Podpisi vseh odbornikov.)

(Objavljeno po »Jugoslaviji«. Zanimivo je, da je »Naprej« nekatera ostrejša mesta bodisi omilil ali pa celo črtal.)

Istega dne je poverjeništvu za uk in bogočastje v Ljubljani z dopisom št. 6330 (zadeva: podržavljenje ljubljanskega gledališča —!) javilo združenju

ustanovitev gledališke komisije (glej spredaj njene člane) in hkrati sporočilo še naslednje: »Ker je podpisnemu poverjeništvu naloga, da pospešuje vseobči napredek slovenskega naroda na kulturnem polju, si mora zagotoviti sodelovanje vseh delujočih faktorjev tudi glede prihodnjega (!) ustroja ljubljanskega narodnega gledališča. Zato izvoli združenje gled. igralcev določiti svoje zastopnike za sejo, ki bo v soboto dne 27. grudnia 1919 ob 16 uri (4 uri popol.) v knjižnični dvorani deželne vlade skupaj z gledališko komisijo, na katere dnevnem redu bo poročilo o načrtu zakona za ljubljansko narodno gledališče.« Podpisal je vodja poverjenišтва Lubec.

Združenje na seji 22. 12. o tem dopisu ni razpravljalo. Ga še ni prejelo? Seja je bila kratka. Zvemo, da »člani opere niso hoteli igrati na prvi božični praznik«. Zaradi napetih odnošajev med združenjem in konzorcijem v zvezi z gažami pa sklenejo igrati na oba praznika (25. in 26.), »da se ne bi dalo s tem povoda konzorciju za eventualne posledice«.

Naslednji dan (23. 12.) je bila seja direktorija konzorcija (Praprotnik, Adlešič, Grafenauer, Ažman). Sklepi: pisarna se preseli v Dramo — Borštnikova je prosila, da bi se ji prepustilo dramsko gledališče za večer recitacij Borštnikovih pesmi; ne dovolijo — Zdenki Zikovi zvišajo doklado za mesec december na 450 kron — baletni šoli se odbije prošnja za zvišanje doklad — za nakup klavirja se dovoli 15 000 kron — zvišanje Rumplove gaže se preloži itd. Toda ali direktorij ni bral napada v časnikih? Bral in o tem celo najprej razpravljal: »Članek Udruženja v časopisih (napad na konzorcij) se poveri sestava odgovora dr. Ažmanu.«

Združenje na zadnji seji (22. 12.) res še ni imelo v rokah dopisa poverjenišтва za uk in bogočastje — razpravljalo pa je o njem na naslednji seji — 26. 12. Za sejo je izbralo tele zastopnike: Osipoviča, Pregarca in Simončiča. Vnela se je debata, kaj naj bi zastopniki govorili: če le mogoče, naj se govori »o sedanjih odnošajih med gledališkim konzorcijem in igralci radi povišanja gaž«.

Direktorij je molčal — in snoval, odbor združenja pa se je čez dva dni spet usedel za sejno mizo (28. 12.) Poslušal je poročilo zastopnikov, ki so se udeležili seje na sedežu deželne vlade. Tajnik Pregarc je pisal:

»Članek, katerega so objavili gled. igralci potom svojega združenja v dnevnem časopisju, je vzbudil gledališko komisijo pri deželni vladi k delu. V gledališki komisiji so zastopani vsi prvaki slov. umetnosti vseh strok, kateri predseduje poverjenik za uk in bogočastje. Dnevni red je bil zakon o podržavljenju gledališča. Zastopniki igralcev so prosili, da bi prišlo na dnevni red njih akutno vprašanje radi povišanja gaž, ker se z dosedanjimi gažami ne more izhajati. Gledališču grozi propast s tem, da odide orkester in člani, ker je konzorcij odklonil njih zahteve. Komisija je odgovorila, da ni kompetentna še reševati takih zadev, da je to spor med konzorcijem in igralci, ki naj bi se rešil potom sporazuma. Toda ker je konzorcij odklonil prošnjo igralcev, naj se obrnejo ti direktno do vlade, da bi ta dala komisiji nalog za reševanje te zadeve. Zastopniki igralcev so predložili, naj bi se v najkrajšem času sestavila komisija iz predsednika od vlade imenovanega, direktorja drame in opere, zastopnika konzorcija in zastopnika združenja gledaliških igralcev. Ta začasna komisija naj bi v najkrajšem času prevzela poslovanje gledališča, dokler se isto ne podržavi. Predloženo je bilo v toliko sprejeto, naj se vse to poveri in predloži vladi.

Poverjenišтво za uk in bogočastje v Ljubljani.

Štev. 6330

Ljubljana, dne 20. decembra 1919.

Zadeva: Podržavljenje ljubljanskega
gledališča .

Združenje gledaliških igralcev

Srbov, Hrvatov in Slovencev

v

L J U B L J A N I

izvoli sprejeti na znanje ,da se je glasom sklepa
celokupne deželne vlade za Slovenijo dne 31. oktobra 1919 ustano-
vila gledališka komisija, katere člani so razvidni iz uradnega lista
štev. 165 , stran 606 .

Gledališka komisija ,ki je zasnovana za gledališča
v celi Sloveniji stopi potem poverjeništvu za uk in bogočastje v
stik z ministrstvom prosvete v Beogradu.

ver je podpisanemu poverjeništvu naloga, da pospešuje
vseobčni napredek slovenskega naroda na kulturnem polju, si mora za-
gotoviti sodelovanje vseh delujočih faktorjev tudi glede prihodnje-
ga ustroja ljubljanskega narodnega gledališča. Zato izvoli združenje
gled. igralcev določiti svoje zastopnike za sejo ,ki bo v soboto
dne 27. grudna 1919 ob 16 uri (4 uri popol.) v knjižnični dvorani
deželne vlade skupaj z gledališko komisijo, na katere dnevnem redu
bo poročilo o načrtu zakona za ljubljansko narodno gledališče.

Vodja poverjeništvu :

Lubec

Sporočilo združenju gled. igralcev o ustanovitvi gledališke komisije pri deželni vladi

Potem se je prešlo k dnevnemu redu, ko so zastopniki igralcev ta predlog sprejeli.«

Samo to stoji v zapisniku združenja — zgolj poročilo o seji na deželni vladi in nobenega razpravljanja odbornikov o nji. Spregledati pa ne gre zanimivega predloga, ki so ga dali igralci: o komisiji iz zastopnikov vlade, obeh gledališč, konzorcija in združenja, ki naj bi do podržavljenja — namesto konzorcija — vodila gledališče.

Naslednjega dne je že sejal direktorij (29. 12.) — Praprotnik, Adlešič, Grafenauer, Govekar, Bleiweis, Ažman, Rukavina in Golia. Seveda so največ razpravljali o tistem članku in o sestanku na deželni vladi — ob tem so rešili le naslednje: vsak mesec naj bo po ena uradniška predstava po zelo znižanih cenah ($\frac{2}{3}$), angažira se Potokar Lojze (Drama) s 100 kronami gaže in 200 doklade, angažira se Zofija Borštnik, za vsak nastop dobi po 200 kron (Ažman se temu upira), v januarju začne lutkovno gledališče v veliki dvorani Mestnega doma (prošnja za komisionalni ogled), prosi se mestni magistrat, naj izplača dovoljeno subvencijo in to tako kot v pretekli sezoni (vprašanje veseličnega davka), povprašati konservatorij, koliko slušateljev ima, ki niso člani dramske šole — in so spričo iniciative, ki so jo zastopniki igralcev pokazali na deželni vladi, sklenili seči po ostrejših ukrepih. Najprej so sklenili objaviti v časnikih višino gaž, doklad in proračuna, ne da bi navajali imena »pojedincev«, razen tega pa še izobesiti razglas o preiskavi zoper vse, ki so imeli kakršen koli delež pri članku zoper konzorcij, česar niso niti vnesli v sejni zapisnik.

In res — dan pred Silvestrovim je visel v Drami (zagotovo pa tudi v Operi) naslednji razglas:

»Vsem gg. članom 'Udruženja glumaca' na znanje! Direktorij Slovenskega Gledališkega Konzorcija je v svoji seji dne 29/XII sklenil uvesti preiskavo zavoljo članka, ki je izšel v dnevnem časopisju od imena »Udruženja gled. igralcev, Pododbor Ljubljana«. Preiskava se bo vršila v drami in petek dne 2. januarja 1920 ob 2^h popoldne. Ob tem času naj bodo zbrani v dramskem gledališču vsi člani drame, ki so obenem člani organizacije 'Udruženje glumaca'. Po nalogu direktorija Slovenskega Gled. Konzorcija Pavel Golia.«

Popoldne so bili odborniki Združenja že »na okupu«, pridružil se jim je tudi zastopnik orkestra. Tajnik Pregarc takole poda podobo razburljive seje: »Konzorcij je razvesil v gledališču objavo, da napravi preiskavo glede članka, objavljenega v dnevnem časopisju. Sklenilo se je, da je to nizkotno disciplinarno srednješolsko postopanje neprimerno. Da se zahteva solidarnost vseh članov, da se odgovori konzorciju s podpisi vseh članov, da so vsi solidarni in se strinjajo z delovanjem odbora in da na tako preiskovanje ne pridejo. Dne 31. XII. 1919 se skliče v dramsko gledališče sestanek vseh članov s sledečim dnevnim redom: nagovor predsednika, poročilo tajnika, raznoterosti.«

Na sestanek (v dramskem gledališču ob 11 dopoldne) so prišli vsi člani Drame in Opere, orkester in tehnično osebje. Predsednik Danilo je v imenu združenja pozdravil člane orkestra, »ki so solidarno stopili na našo stran«, in zastopnike časopisov, »ki so prihiteli, da nam pomagajo v teh kritičnih trenutkih«. Ko so izvolili predsednika in zapisnikarja zborovanja (Danilo in Simončič), je dobil besedo tajnik Rado Pregarc, ki je povedal naslednje:

»Preden preidem h glavnemu poročilu, ki naj bo na današnjem dnevnem redu, namreč o sporu med združenjem in slov. gled. konzorcijem radi povišanju gaž, se mi zdi potrebno omeniti na kratko delovanje odbora od zadnjega občnega

Vsem gg. članom

„Udruženja glumcev“

na znanje!

Direktorij Slovenskega gledališkega konzorcija
je s svojimi dnevi dne 29/X^o sklenil uvesti
preiskavo zaradi člana, ki je izšel v
druženem čenpiju in imena „Udruženja
gled. igralcev, Podbor ljubljana“.

Preiskava se bo vršila v dram. v petek
dne 2. januarja 1920 ob 2° popoldne.
Ob tem času naj bodo zbrani v Dramskem
gledališču vsi člani drame, 2. 20 okenem
člani organizacije „Udruženja glumcev.“

Lj. 29/X^o. 1919.

Pomagalni direktorij
Slovenskega gled. konzorcija

Goliev razglas o preiskavi proti članom združenja

Paul Goliev

zbora, ki se je vršil v začetku tekoče sezone. Tajniško mesto sem bil prevzel
šele pozneje, t. j. v sredini meseca oktobra, zato je poročam o delovanju odbora
od tedaj naprej.«

Ko pove, koliko sej je bilo in kaj vse so dosegli — honorar za drugo pred-
stavo na isti dan, stiki s centralo ter s poobdobi v Zagrebu, Skoplju in Sarajevu,
organiziranje tržaških igralcev (vseh članov je zdaj 110 in 9 tržaških), sode-
lovanje pri oblikovanju novega gledališkega zakona in pri pripravi za podr-
žavljenje gledališča, posredovanja med člani in upravo, organiziranje plesnega
večera v Narodnem domu in predstave v prid združenja — na kratko c svetli
začetek in potek boja za povišanje gaž (prvi sestanek, ko sklenejo zahtevati
povišanje, in sporočilo konzorciju, ki je bilo napisano v dostojnem tonu) in
nadaljuje:

»Konzorcij je te zahteve in prošnje odbil in nas napotil na državno pomoč. Zaradi državne pomoči pa so naši delegati, ki so odpotovali, že napravili tozadevne korake v Beogradu, kjer so tudi vprašali, če smo že državni ali ne. Odgovorilo se jim je, da se bo radi povišanja doklad od strani central. odbora ukrenilo, kar bo mogoče. Dalje se jim je povedalo, da še nismo državni, da smo še vedno pod upravo konzorcija. Le naslov imamo državni, definitivno pa še nismo. V odborovi seji 18. 12. v navzočnosti vsega odbora se je po dolgi debati sklenilo, da se objavi v dnevnem časopisju tisti članek. Mnogo članov je zahtevalo štrajk, toda odbor je v svoji previdnosti to preprečil, kajti če bi se štrajkalo, bi konzorcij gledališče zaprl. S tem člankom je doseglo Zdr. gled. igralcev to, da so se pri vladi zgenili poklicani faktorji, da se je sestavila komisija iz najuglednejših prvakov slov. umetnikov za podržavljenje ljubljanskih gledališč. Na prvo sejo te komisije, ki je bila na deželni vladi dne 27. 12. so bili povabljeni tudi zastopniki združenja. Dnevni red te seje je bil zakon o podržavljenju gledališča. Zastopniki združenja so prosili predsednika komisije, poverjenika za uk in bogočastje, naj dovoli, da se — predno se preide na dnevni red — prerešeta akutno vprašanje sedanjih razmer med igralci in konzorcijem. Ko je predsednik to dovolil, se je vnela debata med zastopniki združenja in zastopnikom konzorcija. Ves umetniški svet, vsi kulturni delavci so na strani gledaliških igralcev. Spoznalo se je, da so zahteve upravičene, toda komisija ni za to še pooblaščen in svetovalo se nam je, naj se obrnemo tozadevno na deželno vladu. — Dne 29. 12. sta šla zastopnika združenja k poverjeniku za uk in bogočastje ter razložila tekoče razmere v gledališču. Ker pravi torej konzorcij, da je pasiven in da mu ni mogoče dlje več voditi gledališča, ker želi konzorcij sam, da preide gledališče čim prej v državne roke, sta naša zastopnika predložila sledeče: naj se sestavi začasna komisija iz enega predsednika, ki naj ga določi deželna vlada, iz ravnatelja opere, iz ravnatelja drame, zastopnika konzorcija, zastopnika združenja, katera naj prevzame upravo gledališča s 15. januarjem. Naj se vse protokolira, torej naj se obračun med konzorcijem in vladu poravna pozneje, od 15. 1. se začne vodstvo znova. Deželna vlada naj določi kontrolnega uradnika, ki naj bi vidiral vse dohodke in izdatke komisije. Komisija prevzame delovanje s 15. januarjem ob 12. uri s tekočim delom, brez denarja, ki pripada konzorciju in brez vsakih zahtev od strani kreditorjev konzorcija. Denar in drugo pripade specialni komisiji za likvidacijo konzorcija. — Ta komisija bi imela sledeči delokrog. Tekoče delo se vodi tako, da se dohodki drame in dohodki opere ter razhodi vodijo posebno. Noben razhod, noben honorar se ne izplača brez pismenega potrdila predsednika komisije in strokovnega ravnatelja. Vsaka režija — koliko stane — se mora prej i v drami i v operi predložiti specialni komisiji, ki bi bila sestavljena iz direktorja opere ali drame, režiserja in zastopnika združenja, to pa zato, da ne bo nepotrebnih stroškov (če stane režija preveč, se jo odkloni itd.). — Poverjenik za uk in bogočastje je obljubil, da bo skrbel, da se stvar radi resnosti položaja čim prej reši. Dne 30. 12. se je sestala gledališka komisija na vladi brez zastopnikov združenja in konzorcija. Istega dne pa je konzorcij objavil vsem članom združenja, da napravi dne 2. 1. 1920 preiskovanje glede članka, ki je bil objavljen v dnevnem časopisju od strani odbora združenja in da misli eventualne krivce glasom paragrafa 6 pogodbe med članom in konzorcijem odpustiti. — Dne 30. 12. je bila zato sklicana izvanredna odborova seja, kjer se je govorilo ravno o zgoraj omenjenem. Odbor je zvedel, da namerava kon-

zorcij zbirati podpise članov, ki se ne strinjajo s člankom, objavljenem v časopisju, o vednosti članov udruženja za članek itd.

V odborovi seji se je govorilo, da je tako srednješolsko disciplinarno postopanje sramotno in nečastno. To je žalitev časti odbora in vseh članov. To se je lahko dogajalo pred 300 leti, toda v moderni demokratski državi je tako postopanje sramotno. Odbor je bil izvoljen od vseh članov na občnem zboru, torej ima pooblaščenje vseh članov delati v prid vsem članom, odborniki so le zastopniki celega ansambla in vseh organiziranih članov. Zatorej je potrebna solidarnost vseh, da pokažejo in zaupajo v odborovo delovanje. Na seji je bilo sklenjeno, da se konzorciju odgovori sledeče:

1. da so vsi prisotni člani solidarni z delovanjem odbora združenja, da je bil isti izvoljen na občnem zboru, da je kot tak predstavitelj vseh organiziranih članov ter deluje za skupne interese, 2. da smatrajo pod svojo častjo odgovarjati in se odzvati na tako srednješolsko disciplinarno postopanje, ki ni primerno ne času, v katerem živimo, ne osebam, ki jim je namenjeno, 3. da se iz gori omenjenih razlogov ne udeleže te preiskave. — To naj podpišejo vsi člani združenja. Noben član se principiuelno ne udeleži te preiskave in se je ne sme udeležiti. Da se objavi v časopise izjava o preiskavi od strani konzorcija in izjava vseh članov. — Trenotki so zelo resni in potrebna je vsa zavednost posameznih članov, da nastopajo solidarno z odborovim delovanjem. S podržavljenjem slovenskega gledališča začenja gledališče novo, res umetniško delovanje, ki je za ves jugosl. narod velikega kulturnega pomena. In če bodo igralci kot taki ustvarili dober temelj, na katerem naj bi se pozneje zidalo, da bo slovenska gledališka umetnost cvetela na dostojni umetniški višini, da bode vsem igralcem zagotovljena tako željna eksistenca, vredna kulturnega delavca, je potrebno, da se vsi člani, ki čutijo in živijo za umetnost, zavzamejo resno, strastno, solidarno za stvar, da ne bodo v svobodni republiki umetnikov gospodarili različni denarno zmožni ljudje, ki naj bi ukazovali, da bi pravi in resnični kulturni delavci poklekali pred njihovo zlato tele kakor hlapci na kolena. — Potrebno je, da se vsi člani pokorijo in odobravajo ukrepe mož, ki so jih sami volili v odbor. Le na tak način bomo dosegli pravi preporod, pravo vstajenje slovenske gledališke umetnosti. Ali bomo hlapci, tlačani, kot smo bili dolgo, dolgo vrsto let pod jarmom tujega gospodarja in pod jarmom lastnih gospodarjev, ki so teptali umetnost in njene svečenike, ali pa bomo svobodni umetniki, ki bomo delali za povzdigo umetnosti in kulture celega naroda, z dostojnim družabnim položajem. Od nas vseh je odvisno. Če si sežemo bratsko v roke, da bomo delali vsi za enega, eden za vse, ne bo tako težavna pot do cilja, če bodo pa med nami samimi zdražbe in nesoglasje, bomo uničili sami sebe, poteptali bomo lastne ideale, pocepali na kolena v prah pred ukazom denarja, pogubili umetnost, poteptali jo v blato, porušili temelj, prvi temelj slovenske gledališke umetnosti. Zreli ljudje smo, ki smo stopili na težavno pot, da vlečemo voz kulture našega naroda, z ideali v srcu, z zaupanjem v same sebe, z dobro voljo, da stvorimo tudi pri nas to, kar drugi narodi že imajo, da pokažemo tudi izven meja naše domovine pravi, bleščeči oltar umetnosti. V slogi je moč! V skupnem delu je zmaga. Momenti so važni, historični v zgodovini slovenskega gledališča. In kar bomo mi storili bo storjeno tudi za bodoče — postavimo torej trden temelj, da bo mogoče zidati ponosno zgradbo, ki bo na čast celemu Jugosl. narodu. Pokažimo pot bodočim, po kateri naj hodijo, da bo Talija in Melpomena vesela vseh njenih slovenskih svečnikov.

Umetnost umetnikom! Dostojen obstoj kulturnim delavcem! Ne hlapci, ne tlačani, ne na kolena!«

Poročilo so zborovalci sprejeli »enoglasno in z burnimi aplavzi«. Nato so »zastopniki raznih kategorij gledaliških uslužbencev« podpisali odgovor konzorciju: podpisal se je ves odbor in zastopniki za Opero (za soliste in zbor), balet in Dramo, za kapelnike, za tehnično osebje in na koncu še za slovenske člane orkestra. (Zanimivo je, da se je za Dramo podpisal tudi Pavel Golia, kar pomeni, da se je vsaj v tej zadevi odločil proti direktoriju.) — Glej str. 211.

Sledile so raznoterosti:

P. Juvanova je očitala Povhetu nesolidarnost in javno rovarjenje proti združenju. Povhe se je opravičil in izjavil, da se strinja z delovanjem odbora. Oglasil se je Levar: pripomnil je, da ni bilo treba »takim potom« nastopati proti konzorciju, dokler še ni potrdila vlade, da bo prevzela gledališče. Odgovorili so mu, da je vlada obljubila pomoč in čim prejšnje podržavljenje gledališča. Kar pa zadeva balast, zaradi katerega po Levarjevem zdaj gledališče trpi, pa ni kriv odbor združenja, ampak vodstvo gledališča. Oglasil se je zastopnik narodno soc. organizacij (Brandner): čudi se, da je združenje tako ponižno prosilo, ko dandanes vse strokovne organizacije zahtevajo in ne prosijo. Naglasil je potrebo po solidarnosti z odborom.

Na koncu je predsednik Danilo dal na glasovanje, če so vsi solidarni z odborom in če se vsi strinjajo z izjavo proti disciplinski preiskavi. Vsi so se izrazili pritrdilno.

Prav na Silvestra je bil dotipkan poseben dopis konzorcija, ki mu je Govekarjeva roka na prvi strani s svinčnikom zapisala karakteristiko: Gledališki konzorcij — prošnja za podržavljenje — grožnja osebja s štrajkom. Ni dvoma, da je dopis sestavil Govekar sam. Ker nam osvetljuje dogodke od druge, konzorcijske strani, si ga oglejmo v celoti:

»Ob novem letu 1918 se je namenila peščica rodoljubov uspostaviti zopet slovensko narodno gledališče v Ljubljani. Takrat je teklo že peto leto, odkar smo imeli tu le gledališki kino in nemške gledališke predstave — vse to pod mogočno zaščito avstrijske deželne vlade in policije ter takratne Šušteršičeve večine v deželnem odboru. — Osnoval se je Slovenski gledališki konzorcij. Iz širokih slojev so mu pristopali deležniki. Vse narodne stranke so poslale v njega vodstvo svoje zaupnike in svoje prvake, tudi naše poznejše ministre. Ob sodelovanju in s pomočjo najodličnejših predstavnikov vsega naroda so bile odstranjene skoro nepremagljive težkoče in danes, po 2 letih, ima Ljubljana slovensko opero, opereto, balet in dramo ter bo v teh dneh odprto marijonetno gledališče. Operno gledališče igra po 6-krat na teden kakor nikjer več v Jugoslaviji; in če pogledamo proti severu, najdemo to samo še na Dunaju, Monakovem, Berlinu — niti ne v Pragi. — Ni treba poudarjati, da konzorcij ni nikako pridobitno podjetje, da nihče njega članov ni nikdar iskal nikakega dobička, da njega vodstvo dela zastonj in da imajo njega člani poleg dela le samo še izdatke, katerih povračila ne iščejo. — Ravnotako tudi ni treba še posebej poudarjati, da mora vodstvo gospodariti s konzorcijskim premoženjem tako, da ga ne zagospodari, sicer preti zrušitev vseh dosedanjih uspehov. Pri gospodarstvu mora vodstvo računati tako z žepi naše javnosti, kakor tudi s prostornino gledališč. Če nočemo možnosti posecanja gledališča še bolj omejiti na še bolj premožne sloje, nikakor ne smemo vstopnine še povišati; in več posetnikov, kakor to dopušča prostor, pa v gledališče spraviti ne moremo. S tem so dohodki

† slopi ji moč! † skupnem delu
je garaga. Momentsko važno, historično
v zgodovini slovenskega gledališča. In
Raz bomo mi starih bo storjeno tudi
ja bodre - prostimo torej, tudu
stenu, da bo mogate gledati pomorsko
zgodbo, ki bo ne čast celemu
jugosl. narodu. Podajimo post
bodem, po kateri naj hodi, da bo
Taliya in Helypomena veselo slošč
ujeti slovenske mladosti
Muzičnost Muzični Rom! † storjeno

Odlomek iz govora R. Pregarca gledališkemu osebju 31. 12. 1919

gledališč na zgoraj nespremenljivo omejeni. — In vse te dohodke, prav vse, in še vse podpore, ki jih vodstvo izprosi, vse dohodke konzorcijskega premoženja in še nekaj izgub v breme tega premoženja, izdaja konzorcij za gledališče in sicer v prvi vrsti in neposredno igralcem in ostalim nastavljenjem, ki jih je vseh skupaj 218, ter v drugi vrsti in posredno pa vsem titim najrazličnejšim umetnikom, znanstvenikom in strokovnjakom, ki ustvarjajo, prevajajo, uglašujejo, prepisujejo itd. za gledališče in ki kakorkoli si že bodi prispevajo s svojim umom in delom zanj. — To so vsi tisti in tudi edini, ki jim je konzorcij ustvaril z gledališčem vir dohodkov, večini njih popolno eksistenco, to so edini, ki imajo materijelno korist, ki imajo zaslužek od gledališča. Z zaslužkom pa je bil že od nekdaj in je tudi zlasti še dandanes velik križ. Pričakuješ hvaležnosti za to, da si komu ustvaril možnost zaslužka — pa dobiš brco, češ da si umazan plačnik! Tako je tudi v danem slučaju. Posredni in neposredni dobitelji zaslužkov iz gledališča so s konzorcijem nezadovoljni, ker se jim zde njih zaslužki premajhni in nočejo uvideti, da jim konzorcij večjih nuditi ne more in ne sme. Oboji zabavljajo čez gledališko vodstvo in skušajo vsak po drugi poti in vsak zase pridobiti čimvečji vpliv nanj s ciljem, spraviti isto popolnoma v svoje roke. — Da so dohodki čimnajvečji, mora gledališko vodstvo skrbeti za čimpolnejšo hišo. Zato mora stavljati na repertoar dela, ki hiše polnijo. S

Direktoriji

Slovenskemu gledališkemu Kongresu

Ljubljani

Na notico, ki jo je dal Direktorij slov. gled.
Kongresa razvesti v gledališki list dne 29. IX. '19
da uvede preiskavo zavojč članka, ki je izšel
v dnevnem časopisu od imena Združenja gled.
igralcev Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se ima
vršiti v drami dne 2./2. 1920 ob 2. pop. člani
Kbrazni na skupnem sestanku dne 31. decembra
1919 odgovarjajo:

1.) da so vsi prisotni člani () solidarni
z delovanjem odbora Združenja gled. igralcev
Srbov, Hrvatov in Slovencev - protibora v Ljubljani -
da je isti bil izločen na običnem zboru, da
je kot tak predstavitelj vseh organiziranih
članov ter deluje za skupne interese, soglasno
društvenih pravil

2.) da smatrajo pod svojo častjo odgovarjati
in se odzvati na tako "rednišolsko" disciplinarno
postopanje, ki ni primeru ne času v katerem
živimo, ne osebam, ki je namenjemo,

3.) da se iz gori omenjenih razlogov ne
udeležijo te preiskave

J. Osipovič

Podpisi:

Prejeto

zr. Gent

Markovskij

Vladimir

Samson

Jan

Šumbar

August

Ribič

Grigor

Medvedov

August Ribič

Grigor

Medvedov

tem marsikdo naših avtorjev in prevajalcev ni zadovoljen, ker njihova dela iz navedenih gmotnih ozirov ne morejo priti na vrsto, vsled česar ne vlečejo tantijem oziroma ne dobe zaslužka za prevajanje. To so tiste težke, žalostne in pretresujoče igre, ki sicer slove po visoki umetniški vrednosti, ki pa publiki, sestoječi večinoma iz navadnih, ves dan zaposlenih ljudi, ne ugajajo, ker se ti hočejo v gledališču raztresti, ne pa razburjati. Zato teh iger publika ne poseča, vsled česar vsaj venomer ne smejo biti na repertoarju, ker se pri praznih hišah ne sme igrati. Vsled tega zabavljanja z izvestne strani, češ da je gledališče za vzgojo, ne za zabavo, da gledališko vodstvo ne umeva svoje kulturne naloge, da je zanič, in konsekvence: da je treba gledališko vodstvo poveriti njim, ki so poklicani gojiti v gledališču pravo umetnost. — Nastavljenci gledališča, ki imajo pri njem vso svojo eksistenco, niso s svojimi plačami trajno nikdar zadovoljni. Plače so se jim od začetka že podvojile, da, tudi že potrojile. Nobena z njimi sklenjena pogodba ne drži nad nekaj mesecev. Ko se jih je ob otvoritvi angažiralo, so se njihovi prejemki z njimi pogodbeno dogovorili najmanj za celo sezono. Že kmalu so prišli posamezno in skupno, da ne morejo shajati, in plače so se jim v okviru denarnih možnosti povišale. Vodstvo je upalo, da bo imelo mir, pa zopet so prišli. Seveda skoro vedno je v ozadju visela grožnja štrajka. Moralo se je povišati vstopnino. Moralo se je iskati podpor. Ko razpoložljivih sredstev ni bilo od nikoder več, izposlovale so se državne mesečne doklade nastavlencem, ki znašajo po 200- po 450 K mesečno; vsem skupaj na mesec 70 000 K. Letos so se dogovorile pogodbe na podlagi temeljnih plač in doklad. Donosi vseh denarnih virov gledališkega vodstva so se porabili za gledališče, skoro vsi za plače njega nastavlencev.»

(Sestavek nato navaja mesečne prejemke ter proračun, priloge niso ohranjene.)

»Vsak razsoden gospodar mora uvideti, da gledališče še večjih izdatkov s povišanjem plač ne prenaša. — Že kmalu začetkom letošnje sezone je ministrski svet sklenil podprati tudi gledališče v Ljubljani. Konzorcij je bil povabljen na tozadnja pogajanja, ki so se vršila dvakrat, katerih se je tudi udeležil in na katerih je pridobil za ljubljansko gledališče marsikatero prednost. — Hkrati pa se je tudi čulo, da je tukajšnji pododbor združenja gledaliških igralcev stopil v stik z baje odločujočimi beograjskimi faktorji z namenom, da bi to združenje prevzelo nekako komunistično vodstvo ljubljanskega gledališča in so jim baje dotični beograjski faktorji pritrdili. — Naenkrat je dobil konzorcij od tega združenja začetkom decembra dopis za kar 40 % oz. 30 % zvišanje pred par meseci pogodbeno dogovorjenih plač, na kar je vodstvo ta dopis v posebni seji pretreslo in prišlo do zaključka, da se boljše plačani igralci pač radi draginje ne morejo več pritoževati, da slabše plačani res morda še nekoliko težko shajajo ter se je ugotovilo, da iz razpoložljivih in dosegljivih lastnih dohodkov ne more ugoditi kakemu zvišanju plač. Hkratu je sklenilo zaprositi za državno podporo, da se še nekoliko zvišajo vsaj prejemki slabše plačanih. O tem je vodstvo obvestilo združenje igralcev. Ti so odgovorili z nekvalificiranim javnim napadom na konzorcij, ki so ga na le-tega nemalo začudenje brez poprejšnje informacije pri konzorciju prinesli nekateri ljubljanski dnevnikarji dne 20. decembra 1919; to tudi tisti dnevnikarji, ki so glasila strank, kojih odlični zaupniki sede v upravnem svetu konzorcija. — Kakor se je na letošnjem občnem zboru konzorcija poudarjalo, želi ta, da mu država čimprej odvzame skrb za gledališče, da isto prevzame v svojo upravo in v svoje

vodstvo. Čimpreje to država ukrene, tim hvaležnejši ji bo za to konzorcij. Toda konzorciju, ki je vzpostavil in zopet dovedel v kratkem času do visoke stopinje narodno gledališče v Ljubljani, ni in ne more biti vsejedno, komu bo poverila država vodstvo slovenske Talije. Zato se bo prostovoljno umaknil le tedaj, če se bo prevzem izvršil v sporazumu z njim. Na ukaz od zgoraj pa odstopi seveda vsak trenotek in si pri tem umiva roke za vso bodočnost slovenskega gledališča. V Ljubljani, dne 31. decembra 1919.»

Gre za dopis oz. članek, ki ga je direktorij namenil za objavo v časopisih, kakor je bilo sklenjeno na seji 29. 12. Iz njega je jasno razvidno, kako mnogo je bilo direktoriju oz. konzorciju do tega, da obdrži gledališče v svojih rokah: posrednim in neposrednim »dobiteljem« je vrgel v obraz sebične namene in cilje njihovega boja, ni se ustrašil niti grdih namigov, celo denunciacije ne. Sestavil ga je oz. mu vsaj dal dokončno obliko F. Govekar. Vonja po Krpanovi kobili ni mogoče prezreti.

O sestanku igralcev in o sporu med konzorcijem in združenjem so takoj spregovorili tudi ljubljanski časniki, »Jugoslavija« že na novega leta dan. Člankar najprej oriše ozadje spora vse do disciplinske preiskave. Na nji naj bi — in to je za nas novo — igralci in igralki podpisali tudi izjavo, da obsojajo postopanje svojega odbora. »Baje je konzorcij posameznike že pridobil, da to store, in da jih pridobi še več, je pustil po svojih zaupnikih razširiti vesti, da bo prostovoljno povišal plače onim, ki bodo to protiizjavo podpisali.« Nato beremo o protestnem shodu in o soglasnem sprejetju predloga, »da smatra organizacija pod svojo častjo, da bi se odzvala zahtevi po disciplinarni preiskavi«. Članek se konča takole: »Kakor slišimo, je konzorcij zagrozil, da bo pustil obe gledališči kratkomalo zapreti, če se igralci ne uklonijo. Nam se zdi ta grožnja — milo rečeno — neumestna in prazna. Saj je konzorcij vendar samo mandatar, ki gospodari z narodnim premoženjem. In če bi bil res tako zaslepljen, da bi svojo grožnjo izpolnil, saj nadaljujejo igralci lahko s predstavami vendar v svoji režiji. Vsaj za par dni, potem pa mora prevzeti gledališče itak država tudi dejansko v svoje roke.«

Podržavljenja torej še ni, vsaj dejanskega ne, čeprav se — kot vidimo — del javnega mnenja zavzema zanj in ga terja.

Na stran igralcev se je postavil tudi Slovenec (3. 1. 1920). V članku »Mezdno gibanje med gledališkimi igralci« piše tudi tole: »Če bi šlo za čisto navadno mezdno gibanje, recimo v kaki tovarni za čistilo, kjer gre za stvar, ki je mari samo delavcu in delodajalcu, bi bila dolžnost vse javnosti, da se iz čisto človeškega principa potegne za delavce. Tembolj pa nas more brigati zadeva, ki ni stvar kakega posameznika, ampak celega naroda. Igralci niso uslužbenci konzorcija, oni služijo narodu, so graditelji naše kulture, na njih sloni naša gledališka umetnost, konzorcij je samo slučajni upravitelj gledališča.« Seveda Slovenčevi nameni niso bili povsem čisti, dogodek je izkoristil tudi za strankarsko politične cilje: »Vemo,« piše dalje, »da (konzorcij) kaj rad našteva svoje obilne zasluge za slovenski narod, po drugi strani pa odreka ljudem najnavadnejšo pravico zahtevati kruha za delo. G. Govekar, ki je trdil v 254. št. »Slov. Naroda«, da so bili meseca avgusta m. l. »na naši vladi še najtemnejši reakcionarci«, naj se blagovoli pogledati v zrcalo, pa bo videl reakcionarstva toliko, da mu ga bo do smrti dovolj in ga ne bo očital drugim.«

Jugoslavija se je znova oglasila 3. 1. z dvema prispevkoma. Prvega je napisal član konzorcija proti direktoriju, češ da je vsega kriv direktorij, tj. 5

oseb in ne konzorcij, ki ga »tvori več sto oseb širom Slovenije«. Svoje izvajanje anonimnik zaključuje s pozivom, naj se čimprej skliče občni zbor, »ki je edincle kompetenten odločati o tako dalekosežnih ukrepih, kakor je zatvoritev gledališča«.

Drugi članek z naslovom »Gledališka kriza« in podnaslovoma »Vlada ne more prevzeti gledališča v svojo režijo« in »Zvišanje državne subvencije« poziva k poravnavi spora, ker ni mogoče misliti, da bi mogla vlada kar čez noč prevzeti gledališče v lastno režijo. Prevzetje gledališča po konzorciju igralcev pa je »iz privatnopravnih razlogov skoraj neizvedljivo, ker ima gledališki konzorcij pogodbeno zajamčeno pravico do poslopij in je tudi večina inventarja njegova last«. Člankar nato skuša javnosti naliti čistega vina v zvezi z govoricami o podržavljenju gledališča: »Naša javnost je poučena napačno, češ da je centralna vlada sklenila prevzeti ljubljansko gledališče v lastno režijo. Tega ni sklenila, ampak je zaenkrat gledališču samo naslov dala in dovolila 70 000 K mesečne podpore. Ko je nastopilo sedaj Udruženje igralcev z zahtevno po povišanju plač, je konzorcij zaprosil vlado za povišanje subvencije... Deželna vlada je to prošnjo podpirala, obenem pa računala z možnostjo, da prošnjaja vsled težavnega finančnega položaja, v katerem se nahaja država, ne bo pravočasno rešena. Zato je na račun zvišane podpore nakazala konzorciju 50 000 K, da bo mogel ugoditi vsaj deloma igral. zahtevam že za mesec januar.«

Najzanimivejši, najostrejši in najdaljši je bil članek v Napreju — 3. 1., ki je po svoje ocenil vlogo slovenskega gledališkega konzorcija. Takole je razpredal svoje dokaj izvirne poglede: Kapitalizem si je vzel poleg materialnih tudi duševna produkcijska sredstva v zakup, da razpolaga ž njimi v svrhu kopičenja kapitala, tako da mu danes proti svoji naravi in smotru morata hlapčevati tudi znanost in umetnost. Kapitalizem seveda se hvali, da je organiziral produkcijo in se po krivici, kakor sraka s pavovim perjem, d'či tudi s »svojimi« velikimi »zaslugami« za znanost in umetnost... Konstatiramo le, da kapitalizem interesuje znanost in umetnost le v toliko in toliko časa, v kolikor in dokler mu je vir dobička... Po nacionalnem osvobojenju se je vsakdo nadejal vzornega svobodnega napredka na vseh poljih. Zadišalo je po rožah. Žalibog se je ta vzduh kaj kmalu razblinil, ker se je jugoslovanski kapital kot vladajoči faktor povsod zelo neusmiljeno in brezobzirno uveljavljal. Tako se je uveljavil tudi v vseh narodnih kulturnih institucijah. Pri nas si je pridobil v svoje roke narodni gledališči v Ljubljani t. zv. slov. gled. konzorcij, v katerem je zastopana med drugimi »Jadranska banka«... Razvoj časa je vsem stanovom pokazal nujnost organizacije proti organiziranemu kapitalu... Lep vzgled za to nam je mezdno gibanje slov. gled. igralcev, ki so zahtevali potom svoje organizacije izboljšanje svojega gmotnega položaja... Konzorcij je odgovoril odklonilno s pripombo, da sta gledališči pasivni in poiskuje sedaj z raznimi mahinacijami in intrigami ne samo pripraviti gledališke igralce do tega, da odstopijo od zahtev, marveč jim hoče razbiti celo organizacijo. Grozi, da enostavno zapre obe gledališči in s tem spravi nad 200 ljudi, nevšteto družinske člane, ob kruh.« Člankar nato napade nedavno gledališko komisijo pri deželni vladi in omeni »drugo komisijo« (tisto, ki so jo predlagali zastopniki združenja), »ki bo stvar rešila tako, da bi se podržavljenje izvršilo do 15. januarja. Podržavljenje obeh gledališč je v nujnem interesu resnega napredka slov. gled. umetnosti in gmotnega stanja gledališkega osebja. Zato organizacija gledaliških igralcev, posebno še sedaj v fazi meznega gibanja, zahteva hitro podržavljenje,

kar bo edini izhod, če konzorcij ne odneha, in kar je v resnici že skrajno potrebno... Kulturni škandal bi bil, da bi konzorcij občinstvu kratkomalo zapiral gledališči, kadar bi se mu poljubilo, ko ju vendar občinstvo samo vzdržuje in igralci hočejo igrati. Še večji škandal pa bi bil, da bi vlada mogla kaj takega dopustiti. Javnost si tega ne bi pustila nikdar dopasti. In če ima slovenski gledališki konzorcij res le izgubo pri gledaliških, bo tudi sam delal na to, da se izgub prejkoslej iznebi in pospeši podržavljenje. (Kako imenitna past konzorciju! — op. p.) Izgleda pa, da tega ni še voljen storiti, temveč da mu je mnogo na tem, da spreči z raznimi preiskavami delo organizacije in torej tudi zavleče podržavljenje... Vsi gledališki igralci so nastopili za svoje in svoje organizacije pravice solidarno, zato jim je uspeh zagotovljen... In kakor so organizacije gledaliških igralcev v Italiji dosegle že mnoge lepe uspehe napram italijanskim gledališkim trustom, tako bo uspela tudi organizacija slovenskih gledaliških igralcev. Vladna dolžnost je predvsem, da se spor čimprej poravnava in se ugotovi upravičenim zahtevam organizacije slov. gled. igralcev ter da se obe gledališči čimprej podržavita. Žalostno bi bilo pustiti, da bi napredek mlade naše gledališke umetnosti bil še nadalje odvisen od slabe ali dobre volje par denarnih trgovcev in bančnih profitarjev, ki jim je gledališče samo dobro ali slabo rentirajoče se — cirkus.«

Torej dovolj težko obtoževanje, ki je zanesljivo spodkopavalo tla konzorciju, posebno še vodilnim finančnikom (predvsem Praprotniku) v direktoriju. Članek ni podpisan, a ni neutemeljeno sklepati, da ga je prispeval ali vsaj v precejšnji meri sodeloval pri njem razgledani in pogumni tajnik združenja igralec Rado Pregarc.

Sejni zapisnik združenja, zagotovo napačno datiran z dne 30. 12., nam natrosi novih podatkov:

»Dnevno časopisje je prineslo razna poročila o zadnjem skupnem sestanku. Vpliv teh poročil je bil po komentiranju tov. Osipoviča na konzorcij ugoden in ta je njemu neoficijelno izjavil, da je pripravljen na kompromis.« (!) Zvemo, da je bil dopis združenja o začasnem podržavljenju gledališča predan vladi »od strani gg. Osipoviča, Simončiča in Juvanove«. Prišel bo na dnevni red gledališke komisije čimprej. Zatem zvemo še, da nekaj »članov-odpadnikov« še vedno rovari in deluje proti pododboru. Zato se sklene, da se izve za ta imena »in se jih bo — če bodo še nadalje delovali proti odboru — izključilo iz organizacije«.

(Koncept zgoraj omenjenega dopisa združenja o začasnem podržavljenju gledališča na naslov deželne vlade za Slovenijo z dne 2. januarja in pod št. 50 je ohranjen v arhivu SGM, vendar je nepopoln in v drugi polovici stenografiran. Najprej poda pregled dogodkov od 6. decembra naprej, nato preide k obrazložitvi postopka podržavljenja gledališča s 15. januarjem, kakor ga je nakazal Pregarc v svojem tajniškem poročilu na sestanku vsega članstva 31. 12. 1919.)

Nedelavnosti obtožena gledališka komisija pri deželni vladi se je skušala poboljšati: 3. 1. je poslala združenju osnutka za zakon o gledaliških svetih in za zakon o narodnih gledaliških, ki pa ju komisija še ni odobrila. Na prvi pogled je jasno, da gre za prevod iz srbsčine in ne za izvirno snovanje, ki naj bi upoštevalo slovenske razmere. Zato si bomo ogledali le najzanimivejše in v naše raziskovanje spadajoče posebnosti in člene.

Zakon o gledaliških svetih daje le-tem precejšnjo moč, saj imajo pravico predlagati osebe, »katere se imajo kot upravniki, tajniki in blagajniki nastaviti s kraljevim ukazom«, imenuje stalne člane, potrjuje pogodbe s stalnimi režiserji, kapelniki in solisti, skratka, brez odobrenja gledališkega sveta nobena pogodba niti odpoved ne more postati pravno obvezna. Gledališki svet potrjuje program dela, ki ga mora upravitelj vsako leto dvakrat kot sezonski repertoar predložiti, budžetski načrt in vse večje izredne izdatke ter izvaja nadzor nad podeželskimi gledališči (poklicnimi). Gledališki svet šteje 15 članov, med njimi 6 književnikov, 6 glasbenikov in 3 upodabljajoče umetnike. »Ti si volijo iz sebe predsednika. Sedež in glas ima v gledališkem svetu vladni referent za umetnost, kateri je obenem izvršilni organ gledališkega sveta. Seje vodi predsednik oz. njegov namestnik, sklepa se z navadno večino glasov, v primeru enakosti glasov odloča glas predsednika.« Člane gledališkega sveta volijo strokovne organizacije umetnikov. Dokler takih organizacij ni ali pa če svoje pravice ne izvršujejo, imenuje člane gledališkega sveta vlada in to iz vrst onih umetnikov, katerih resno in uspešno umetniško delo je splošno priznано. Člani se volijo za dobo treh let, vendar vsako leto izstopi ena tretjina članov v vsaki skupini in se nadomesti z novovoljenimi ali na novo imenovanimi člani. Vnovična volitev istih članov je dopustna. Seje so po potrebi, vendar najmanj enkrat vsak mesec (v sezoni). Člani imajo pravico do dnevnice.

Zakon o narodnih gledališčih je krajši (zelo mogoče, da je izvod v SGM nepopoln) — ima samo 9 členov. Oglejmo si najvažnejše: Narodna gledališča v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani so državna imovina. Vzdržujejo se s svojimi dohodki in z državno subvencijo. Imajo nalogo biti ognjišča kulturi svojega naroda. Gojiti morajo čistoto svojega jezika. Organ, po katerem izvaja minister prosvete in »cerkvenih poslov« nadzor nad narodnimi gledališči so gledališki sveti. Vsako gledališče upravlja upravitelj po tem zakonu in po gledališki uredbi. Njegovi pomočniki so dramski in operni tajnik, blagajnik, režiserji, kapelniki in dekoraterji. Delokrog upraviteljev, tajnikov in blagajnikov določa gledališka uredba. »Predstaviteljsko osebje« tvorijo začasni, redni in stalni člani. Začasni člani so začetniki, ki jih angažira upravitelj največ za eno leto. Redni člani se angažirajo s pogodbo. Redni član, kateri se odlikuje po svojem umetniškem in marljivem delu, se more po končanem petnajstem letu rednega članstva postaviti za stalnega člana. Začasnim članom odreja plačo upravitelj, redni jo dobivajo po pogodbi. Stalni člani pa imajo stalno plačo letnih 3600 dinarjev in razen tega po svoji igri osebne doklade, ki jo regulira gledališka uredba. Po končanem prvem letu stalnega članstva imajo stalni člani pravico do penzije iz državne blagajne. Redni člani imajo po končanem desetem letu članstva pravico do penzije iz penzijskega fonda narodnega gledališča.

Zakona sta dovolj uporabna in demokratična, čutiti je, da je združenje intenzivno sodelovalo pri njunem oblikovanju, saj popolnoma onemogočata sistem, kakršnega je izvajal na pr. ljubljanski gledališki konzorcij. Toda — kot že omenjeno — komisija osnutkov še ni odobrila.

Strašno na hitro — kar koj po skušnjah — je bila sklicana seja združenja 5. 1. Vsi so prišli, le predsednika Danila ni bilo — kakor že večkrat poprej. In zakaj se je tako mudilo? Preberimo zapisnik:

»Osipovič je dobil sporočilo, da se sestane danes 5. 1. 1920 gledališka komisija na vladi in da bo reševala dopis združenja o začasnem podržavljenju gledališča. On (Osipovič) upa v uspeh te rešitve in predlaga, da se počaka ta

rešitev, predno se ukrene nadaljnje korake v borbi za povišanje gaž. Ves umetniški in kulturni slovenski svet je na strani združenja, zato je upati, da bo vlada vendar vzela v obzir sedanjost gledališko krizo in jo rešila čim preje. V slučaju da vlada odbije predlog združenja, se bo postopalo sporazumno s centralnim odborom.«

In potem še nekaj, kar naj služi združenju za nadaljnji boj s konzorcijem: člani združenja, ki vedo za »pogreške konzorcija v gospodarstvu, bodo stvar prijavili«. Povrh sklenejo tajno poklicati knjigovodjo Rakovca pred štiri člane in z njim »o pogreških konzorcija v gospodarstvu« tajno konferirati.

In res — »Rakovec je prišel in člani odbora so odšli. Ostali so samo Osipovič, Simončič in Juvanova«.

Združenju je zrasel greben — ni več izbiral orožja.

Na seji 7. 1. je prišlo do važne odločitve: zdaj so imeli natančne podatke, da so se v računske knjige konzorcija vrinile »neljube pomote« pa so po dolgi debati sklenili, da to javijo poverjeništvu za uk in bogočastje in zahtevajo revizijo. Članom, ki o tem že kaj vedo, pa naročé, »naj gredo osebno na vlado in tam podvzamejo potrebne korake«.

Naslednjega dne so člani izpolnili ukaz: šli so na vlado k poverjeniku za uk in bogočastje okr. glavarju Lubecu »in mu javili«.

Istega dne (7. 1.) se je v prostorih Jadranske banke sestal ne samo direktorij, ampak še člani upravnega sveta. Pregledali so osnutek zakona o narod. gledališču, ki so ga — tako kot združenje — prejeli od vlade. Nekdo od navzočih je prišel na dan z novico, da se je medtem ustanovila neka gledališka komisija (!) s predsednikom Lajovicem, ki namerava prevzeti gledališče v svoje roke. Ta komisija je tudi izdelala osnutek zakona za gledališče, ki ga navzočim

takoj prečitajo. Kaj zdaj? Ni ostalo drugega, kot da je upravni svet konzorcija pooblastil direktorij, naj izdela svoj načrt zakona in ga sporazumno z gledališko komisijo predloži vladi. In če »ista sprejela ne bi ta načrt za sporazumno sodelovanje, se pa ta načrt predloži direktno pri vladi v Beogradu«. In še ena zanimiva točka je bila na programu: kandidatura za intendanta gledališča v Ljubljani. Sklep: predsednik direktorija Praprotnik se pooblašča, da predloži kot kandidata za intendanta g. prof. Juvančiča. Na koncu je upravni svet izrekel nezadovoljstvo nad delovanjem Drame. Seve — Golia je preveč prijazno mežikal združenju.

Agilno združenje je imelo sejo že takoj 9. 1. O tistem »obisku« na vladi (podatki o »neljubih pomotah« v gospodarjenju konzorcija) zvemo le to, da vlada ovadb ni hotela »oficielno sprejeti«, ker se boji škandala in možnosti, da pride »srbski komisar sem«. Poročevalec Simončič je izjavil, da je vse to napravilo nanj »slab in mučen vtis«. Jasno je tedaj, da vlada le ni bila tako zanesljivo na strani združenja. Preplah med odborniki združenja je bil upravičen. Po dolgi debati so sklenili, da pošljejo k direktoriju tri zastopnike, »da se vse mirnim potom (!) poravna«. Za zastopnike so izvolili Juvanovo, Simončiča in Pregarca. Naroče jim, »naj traktirajo po sledečih točkah«: 1.) ali bo konzorcij povišal gaže v razmerju 40 % in 30 % od 1. januarja dalje, 2.) ali bodo člani, ki so se bojevali za povišanje (Osipovič, Juvanova, Medvedova, Simončič) ostali še nadalje člani, 3.) ali bodo v komisiji, ki bo v februarju sklepala nove angažmane, tudi člani združenja (v komisiji, ki bo takoj začela odpuščati »balast« združenje še ne želi biti, ker tudi ni sodelovalo pri angažiranju »istega«). — Danilo je prišel z zamudo in povedal, da mu je Praprotnik naročil, naj si izbere zastopnike za konferiranje s konzorcijem — kar je bilo sklenjeno že pred prihodom zakasnelega predlagatelja. Ihtavi odborniki so zatem očitati Danilu, da je za to vedel že tri dni, rekel pa ne bele ne črne. Potem so revnemu Rakuši iz dramatične šole dali 200 kron podpore.

In kaj so delegati združenja opravili pri direktorijcih? O tem nekaj malega zvemo iz zapisnika seje združenja z dne 12. 1. Konzorcij je na srečo dobil od vlade 50 000 kron in bo lahko povišal gaže. Delegati so dosegli le to, da se bo to povišanje izvedlo v sporazumu z njimi. In to je bilo vse. Odborniki so težko prenesli klofuto, pa so se znesli nad podpredsednikom Osipovičem. Obdolžili so ga absolutizma in pri priči odstavili. Namesto njega so izvolili Pregarca, na tajniško mesto pa Pelana. Dva zastopnika združenja bosta z zastopniki konzorcija odšla v Beograd zaradi novih podpor. V sporazumu z direktorijem se bo izdelal nov »disciplinarni red« in se od strani združenja postavil »potrebni kontrolni organ«, o katerem pa nič ne piše, koga bo kontroliral.

14. 1. je bila spet seja združenja. Delegata za Beograd sta Pregarc in Simončič. Konzorcij je ljubeznivo dovolil, da si združenje poišče v Drami primernejši prostor. Pregarc je sam sestavil disciplinarni red. Za kontrolna organa sta bila izvoljena za Dramo Plut, za Opero pa Simončič. Bojni duh je odjenjal in sestavil se je — veselilni odsek.

Prišla je utrujenost in prej tako razvneti igralci so se sešli šele 20. 1. Ni besede niso rekli o konzorciju in svojih pravicah. Reševali so le prošnje za podporo. Edina zanimiva točka je bilo razpravljanje o imenovanju artističnega vodje v Drami. Odbor predlaga Skrbinška. »Če pa konzorcij vsled previsokih zahtev g. Skrbinška tega sploh ne misli angažirati, smo končno tudi za g. Šesta.

Ker pa je ta še mlad, torej več in manj še neizkušen, bi bilo v interesu gledališča, da bi moral biti ta gospod kot vodja vedno v stiku z odborom organizacije, kajti le na ta način bi bilo v vseh vprašanjih, ki se tičejo artističnega ravnatelja, soglasje.«

O podržavljenju so se igralci spet pogovarjali šele na seji 29. 1., ko je Pregarc poročal o uspehih potovanja v Beograd. »Podržavljenje sigurna stvar«, stoji v zapisniku. In še: »Do 15. II. prideta v Ljub. v tej zadevi gg. predsednik Udruženja g. Todorović in Nušić.« 1. 2. so o »sedanjem gledališkem položaju in o uspehu potovanja v Beograd« poročali vsem članom združenja.

7. 2. je bilo posebno posvetovanje odbora združenja, ki so se ga udeležili še naslednji povabljeni: Bučar, Rukavina, Brezovšek, Unger, Vovko, Drvota, Stepniowski in Gaberšček. Povabljena sta bila tudi Golia in Osipovič, a nista prišla. Tudi predsednika Danila ni bilo. Besedo je imel Pregarc: kmalu prideta Todorović in Nušić, s katerima se bo odbor posvetoval o imenovanju novega intendanta; da takrat ne bo nepotrebnega debatiranja, naj navzoči že zdaj predlagajo primernega kandidata za to mesto. Slišijo da se naslednja imena: Govekar, Župančič, Parma, Šorli, Juvančič itd. Unger se zavzame za Župančiča, »ki je dovolj zmožen in je že nekaj storil za slov. kulturo«. Pade predlog, naj gre naslednji dan deputacija treh odbornikov k Župančiču in ga povpraša, če bi bil pripravljen sprejeti to mesto. (»Seveda naj se ga tudi o vsem primerno informira.«)

Tudi na izredni seji odbora združenja takoj po zgornjem posvetovanju ni imel nihče kakega drugega predloga. K Župančiču bodo šli Peček, Pregarc in Medvedova. Tajnik naj Župančiča o obisku primerno obvesti.

Direktorij se že mesec dni ni sešel, verjetno se niti ni utegnil, saj ni dvoma, da so imeli njegovi člani tekanj čez glavo. Uspeha ni manjkalo — na sejo 8. 2. je prišel tudi zastopnik vlade dr. Lubec, s katerim je konzorcij že prej vodil pogajanja »o prevzetju gledališča po državi«. Konzorcij je pač uvidel, da pri starem ne bo moglo ostati, pa je skušal o pravem času dobiti zase čimveč koristi. Sestavil je nekakšno pogodbo z deželno vlado na eni in Praprotnikom ter Ažmanom na drugi strani, ki jo je zdaj Praprotnik prebral. Konzorcij je to pogodbo sprejel na znanje in dal Ažmanu in Praprotniku absolutorij. Ker je to vse, kar zvemo iz zapisnika, o ozadju lahko samo ugibamo. Je mogoče, da je konzorcij prenesel lastninske pravice na oba direktorijška veljaka? Ali kako je razumeti vso stvar? Gotovo je vsaj to: do podpisa pogodbe ni prišlo, vsaj od strani vlade ne. Kljub temu pa dogodek dovolj jasno kaže, kako spretni in prebrisani so bili možje iz direktorija in kako trdoživo so se tolkli za ohranitev oblasti.

Na isti seji so tudi odstranili »balast«: s 15. 2. so odpovedali M. Lowejevi in kapelniku Periću v Operi in M. Goršiču in M. Kopaču v Drami. Na rešetu je bil tudi Osipovič: trije so bili zanj, dva proti, odločil bo Praprotnik kot predsednik. Peček in Povhe se angažirata samo za Dramo, Betteto z Dunaja pa za Opero s 36 000 kron letne gaže. Odobri se gostovanje M. Zeca, ki dobi 3000 kron od večera. Pisatelju Šorliju se dovolijo 10 % tantijeme.

Dva dni kasneje — 10. 2. je Perić prišel na sejo združenja potožit svoje gorje. »Pripoveduje, da je bil na seji direktorija takorekoč nesposobnim spoznan in menda celo odpuščen«. Združenje se bo pri direktoriju zavzelo zanj. Zdaj zvemo, kako je bilo pri Župančiču. Pregarc javlja, da je izjavil, »da dokler zadostno ne bo informiran, komu bo on hlapec in komu gospodar, ne

more dati nikake definitivne obljube«. Hkrati Pregarc pove, »da se konzorcij jako prizadeva na intendantno mesto spraviti g. Juvančiča«. Potrebna je torej velika previdnost. Ker doklad še ne morejo izplačati — nakazilo še ni prišlo — se ponuja dvojje vprašanj: kako dobiti te doklade in kaj ukreniti glede intendanta. Ne ostane nič drugega, kot pisati v Beograd, naj Todorović in Nušić čim prej prideta v Ljubljano. Gledališki komisiji naj se piše, da k seji naslednjega dne pride zastopnik združenja Pregarc in da združenje poslanega zakona o gledališču ne more sprejeti.

Na pomoč iz Beograda so igralci zaman čakali. Čez teden dni (18. 2.) — ko so spet sedli za sejno mizo — so z začudenjem konstatirali, da se Beograd prav nič ne zmeni zanje. Na mnoga pisma, ki so jih pisali centrali, niso prejeli nobenega odgovora. Zato so sklenili, da tokrat pišejo »energično pismo«. Sprejet je bil predlog, naj se sporoči konzorciju in ravnateljstvu Drame in Opere, naj oseb, ki niso člani združenja, ne angažirajo.

25. 2. se je odbor združenja sestel s solisti Opere. Po različnih debatah o podržavljenju izvolijo Bučarja, Rumpla in Ungerja, ki bodo imeli pristop k odborovim sejam, kadar se bo razpravljalo o podržavljenju gledališča.

Naslednjega dne je bila seja direktorija (26. 2.). Bila je zgolj suha seja o tekočih zadevah. Med drugim so sklenili, naj Adlešič intervenira, da bo M. Kogoj prenehal z napadi v časopisju na Opero in njenega ravnatelja Ru-kavino.

(Ob tej priložnosti je SN [15. 2. 1920] v članku »Nekaj odgovorov na članek g. Kogoja« zapisal tudi naslednje značilne vrstice: »Ko po dolgoletnem mrtvilu vstajajo pomlajene kulture mladih narodov in tako tudi slovenskega in ko se predajajo konzorcijalna gledališča v državne roke, pri čemer se že sedaj opozarja merodajne faktorje na razna intrigantstva od vseh mogočih strani, nočemo zaostajati tudi mi, da bi ta rovarjenja mirno gledali...«)

3. 3. sta razpravljala oba: konzorcij in združenje. Prvi že zjutraj, drugi po dopoldanski vaji.

Direktorij — dr. Lubec ga je spet počastil s svojo navzočnostjo — je najprej podražil vstopnino: boljše sedeže za 50 %, druge za 25 %. Disciplinarni red, ki ga je sestavilo združenje, so dali dr. Lubecu »v študij«. K dopisu združenja o angažirancih, ki naj bi bili obvezno člani združenja, so tole pripomnili: »Prosto je vsakemu, kje je organiziran, ne more se nikogar siliti ter je pravno nedopustno.« Razumljivo — organizirano članstvo je konzorciju nadežno in nevarno. Sicer pa so obravnavali upravne in personalne zadeve. Pohanu so dovolili za uprizoritev njegovega baleta Sanje 5 % tantijeme (1000 kron), Golii pa sedem dni dopusta.

Tudi na seji združenja niso bili plodnejši. Ker je Beograd vztrajno molčal, so zasumili, da pisma iz Beograda skrivnostno izginjajo. Sklenili so zaprositi pri poštnem ravnateljstvu za predalček.

S pričakovanim podržavljenjem ni šlo nikamor naprej. Konzorcij se je smukal okrog vladnih ljudi, združenje pa je bilo na preži: konzorcij sploh ni sejal, združenje pa je vevalo pleve. Osipovič ni vedel, kaj bi: naj odpove ali ne. Povprašal je združenje, če ima kake stvarne pomisleke glede njegove odpovedi. Odgovorili so mu, naj naredi, kar hoče. Ni se jim zdelo primerno, da bi bezali v konzorcij.

Končno je le prišlo pisanje iz Beograda, toda kakšno razočaranje. Centrala je terjala za vsako člansko legitimacijo po 20 kron. Združenje se je uprlo:

toliko ne damo. Uprli so se tudi zahtevi centrale, naj vsak član plača še 1 dinar v fond za podporo bolnim in potrebnim, češ da ljubljanski igralci niso tako dobro plačani kot v Beogradu. Poslali so spet nekakšno resolucijo na vlado, razen tega pa jo še obvestili, da bodo vsi kontrakti, ki so sklenjeni brez vednosti združenja, neveljavni. (Seje 6., 10., 16. in 24. marca.)

Direktorij se je sestel šele 24. 3. — tokrat brez Lubeca. Osipoviču ne dovolijo enomesečnega dopusta. Bolnemu Ločniku dovolijo podporo. Tudi bolni Borštnikovi priskočijo v pomoč. Angažirajo Rakušo. Operni pevki Cirili Medvedovi z ozirom na njeno zdravje dovolijo izstop. In še: Juvančiču pišejo v Pariz, če sprejme mesto intendanta. (Direktoriju torej ni bilo do Župančiča.) Če Juvančič ne bo sprejel, »bi se predlagalo dr. Lubeca«.

Pred sejo 29. 3. sta bila Pregarc in Rogoz pri okrajnem glavarju Lubecu, ki jima je povedal, kakšen načrt je naredila vlada glede gaž. Združenje določi minimum za soliste in zbor: 1500 kron plus doklada.

Naslednjega dne se je sešel direktorij — spet z zastopnikom vlade dr. Lubecem, ki je poročal o potovanju v Beograd v zvezi s podržavljenjem. Najprej je povedal, da je ministrstvo ustanovilo 4 kategorije za doklade, ker pa ni denarja za nadaljnje izplačevanje, zastopnik vlade »prosi (!), da Jadranska banka financira«, ali pa naj gre do definitivnega prevzetja gledališča to izplačevanje še na račun konzorcija. To je bil zagotovo pomemben uspeh konzorcija, ki se je spet začutil gospodarja. Po debati sklenejo naslednje:

»da vodi slovenski gledališki konzorcij sporazumno z zastopnikom vlade dr. Lubecem na svoj račun gledališče naprej do časa, ko bo mogla država gledališče popolnoma prevzeti. (Podčrtal p.) Subvencijo in doklade od 1. 1. do 1. 5. 1920, katere sprejme zastopnik vlade (od države), izroči gledališkemu konzorciju na plačilo stroškov in osoblja. Nasprotno se obveže slov. gled. konzorcij, dokler ima upravo v rokah, plače igralcem in osoblju, s katerimi je vlada sklenila kontrakt, izplačevati. Plače igralcem se določijo sporazumno s slov. gled. konzorcijem. Pogodbe glede službenega razmerja z igralci sklepa zastopnik vlade sporazumno s konzorcijem.« Sklenili so tudi, da se pripravi obračun »visokosti lastnine slov. gled. konzorcija«.

Direktorij in zastopnik vlade sta torej šla mimo zahtev združenja po soodločanju pri angažmajih in določevanju višine doklad itd., tedaj po nekakšnem soupravljanju gledališča.

Na isti seji je konzorcij sklenil, da predloži vladi naslednje upravno osebje: Rukavino kot ravnatelja Opere (plača z dokladami mesečnih 3000 kron), Golio kot ravnatelja Drame (2650), Daneša kot tajnika (2500) in Rakovca kot blagajnika (1650). Neposredni vodja gledališča pa po vsej verjetnosti le ni več direktorij, pač pa Lubec, saj ga zapisnik te seje enkrat imenuje kar upravnika. (SN je že prejšnjega dne — 28. 3. — poročal naslednje: »Da se končno izvrši podržavljenje našega gledališča, ki se je za trdno obetalo že do 15. februarja 1920, se je odpeljal v Beograd gospod okrajni glavar dr. Milko Lubec, ki je v imenu naše deželne vlade začasno prevzel posle upravnika. Kakor čujemo, sta kandidata za mesto gledališkega upravnika (naslov »intendant« se namreč opusti) gg. profesor Friderik Juvančič in okrajni glavar dr. M. Lubec. Do imenovanja definitivnega gledališkega upravnika in ostalih članov uprave (dramskega in opernega ravnatelja, dramaturga in tajnika) vodi gledališko upravo še direktorij gledališkega konzorcija.«)

Na koncu določijo doklade, nastavijo Milenka Doberleta kot pomožnega igralca lutkovnega gledališča, Kolečo kot dramskega igralca, M. Klemenčiča pa imenujejo za šefa opreme vseh gledališč.

Združenje o vsem tem ni bilo obveščeno, saj je naslednjega dne (31. 3.) razpravljalo le o minimalnih gažah.

Teden dni kasneje (5. 4.) se je sredi debate o sklepanju kontraktov (ki je bila spričo zgornje odločitve direktorija seveda popolnoma odveč) le pojavil predsednik Danilo in povprašal odbornike, kaj mu je poročati Lubecu, ki ga je povabil na razgovor.

Da, Lubec je zares prevzel vodstvo gledališča, saj sejni zapisnik združenja z dne 6. 4. govori o »novoimenovanem intendantu«. Vse kaže, da je v razgovoru, ki je o njem poročal Danilo, Lubec posredoval združenju skoraj vso resnico. Ko so odborniki zvedeli, da je po izjavi Lubeca predloženi minimum nesprijemljiv, je bilo v hipu konec dosedanjega slogaštva. Sklenejo, »da se izvoli delegacija 3 odbornikov, ki naj pri intendantu pregleda stari proračun in naj v slučaju nestrokovnjaške in pomanjkljive sestave sestavi nov proračun, s katerim naj gre potem k regentu Aleksandru«. (Kakšna ihta in kolikšna preproščina!) V delegacijo izvolijo Pregarca, Rogoza in Juvanovo.

Naslednjega dne (7. 4.) je združenje spet zasedalo. Skoraj gotovo je, da k intendantu niso šli, saj se jim ni bilo težko prepričati, da so sklepi in stališča novega vodstva čvrsti in nepreklicni. Odločili so se rajši za pot v Beograd in v tej zadevi poslali dva telegrama: prvega centralnemu odboru, drugega dvornemu maršalatu. Zatem so se oglasili dvomljivci: v Beogradu bo težko kaj doseči, »ker osrednja vlada noče dati denarja za poravnavo inventarja konzorcija pri predaji v državne roke«.

Zavladala je silna razburjenost, posebno ko je vodstvo v Operi 9. 4. obesilo poziv, naj se člani zbora najpozneje do 11. 4. zglase v pisarni, da podpišejo kontrakte — seveda stare, ki niso upoštevali zahteve po minimumu. Kdor ne podpiše, bo odpuščen.

Izredna seja združenja (9. 4.) je sklenila pisati intendantu, »naj ta poziv do večera odstrani in naj stopi takoj v tozadeven razgovor z organizacijo; v nasprotnem slučaju naj si g. intendant posledice sam sebi pripiše.«

Posledice so bile stavka zbora na predstavi »Fausta«.

Direktorij se je sestel še istega dne (9. 4.) zvečer. Po debati je zavzel naslednje enoglasno stališče:

»Pri predstavi ‚Fausta‘ dne 9. 4. 1920 podana je ‚višja sila‘, vsled katere je nadaljnje igranje v Operi onemogočeno in sicer zato, ker brez sodelovanja zbora ni mogoča uprizoritev nobene opere z razpoložljivim materialom. Zato se operno gledališče z današnjim dnem zapre in so vse službene pogodbe z opernim in operetnim osebjem in vsemi uslužbenci, ki so zaposleni v opernem gledališču, razveljavljene. Vsako nadaljnje izplačevanje se z današnjim dnem ustavi. To se sporoči vsem zgoraj navedenim, nadalje se sklene, da naj gled. uprava poskusi stvoriti poletno sezijo od 15. 4. do konca VII. 1920 in naj zato istodobno povabi nekatere člane, ki jih potrebuje za to sezijo. Tem članom se pošlje sledeče povabilo: Nameravamo otvoriti novo sezono slov. opere za čas od srede aprila do konca julija tl. V to svrhu vabimo V. blagorodje, da se izvolite oglasiti v tajništvu dramsko gledališče dne... od... do... ure v svrhu sklepanja pogodbe z Vami radi nastopanja v tej sezoni«

Vse to sklenejo sporočiti poverjeništvu za uk in bogočastje v vednost in odobrenje.

Pregarc je bil od 8. 4. na dopustu v Trstu. Tako je bilo združenje brez glave. Morali so klicati na pomoč združenje v Zagrebu, ki je poslalo predsednika zagrebskega združenja Markovića.

Na seji 10. 4. je Marković kritiziral stavko opernega zbora in predložil, »naj zbor vzame sam na svojo lastno odgovornost ta nastop«. Vsi so se pošteno zamislili in Juvanova je predlagala, naj gre Marković in še kdo k Lubecu, kjer naj se porazgovorijo in poravnajo.

Ubogali so jo. Marković in Juvanova sta šla k intendantu, drugi so čakali. Konferiranje je trajalo tri četrt ure. Zapisnik ne pove, kako je potekalo, smemo pa sklepati, da ugodnega rezultata ni bilo, saj so — ko sta se odpislanca vrnila — takoj sklenili, da gresta Juvanova in Pregarc (ki je bil ta hip še zmeraj v Trstu) »nemudoma v Beograd«.

No — do tega ni prišlo. Pregarc se je vrnil iz Trsta in se brž udeležil seje 12. 4., na kateri so ugotovili, da zbor ni pravilno ravnal in da je treba zadevo čim prej urediti, ker obstaja resnična nevarnost, da se gledališče definitivno zapre. Sklenejo, naj gre zdaj Pregarc k Lubecu na konferiranje.

Tudi direktorij se je sestal na ta dan. Samozavestno je sklenil 13. 4. dostaviti »odpovedi vseh kontraktov vsem članom opernega gledališča«. Tudi Pečku, ki so ga prestavili v Dramo? Tudi — če je še angažiran kot član operete. Kajti Peček je podpihoval k štrajku — naj o tem poda mnenje policijski nadzornik Habe — zato naj se uvede proti njemu preiskava, ki naj jo vodi dr. Ažman. O vzroku stavke sklenejo poslati poročilo ministrstvu prosvete.

Direktorij je pokazal svoj pravi obraz: ovaдушka poročila, preiskave, policija.

Preudarni Pregarc je stopil do Lubeca. Pogovorila sta se trezno: ugotovila sta, da zadeva ni tako kritična, da pa bo organizacija morala popustiti od svojega minimuma in da bodo 4 člani kaznovani z odpustom. Ko je Pregarc na seji 13. 4. o vsem tem poročal, je igralec Plut predlagal, naj operni zbor napiše intendantu pismo, v katerem naj ga v lepem tonu prosi, naj »se ob nastopu posameznih članov ozira na solidarnost zbora«.

(13. 4. je SN v članku »K stavki gledališkega osobja« prinesel tole novico: »Na podlagi odredbe ministrstva prosvete št. 13787 in odredbe finančnega ministrstva št. 13698 z dne 12. 2. 1920 je Slovensko gledališče podržavljeno. Funkcijo tč. upravnika je prevzel g. dr. Lubec.« Članek nato govori še o proračunu, ki ga je sestavil dr. Lubec, in navaja, da je ministrstvo dovolilo za obe gledališči okoli 122 000 kron mesečne subvencije. Članstvo, pravi časnik, pa hoče več kot je mogoče plačati, saj terja eksistenčni minimum v višini 1850 kron. Zato pri predstavi 9. 4. operni zbor ni hotel peti.)

Večina članov združenja je hotela stvari do dna in zahtevala sklicanje izrednega občnega zbora. Toda občni zbor naslednjega dne (14. 4.) ni izpolnil pričakovanj. Tajnik Pelan je poročal o delu odbora kot na rednem občnem zboru, poglobitni točki, zaradi katere se je zbor sploh sestal, pa je posvetil le kratko omembo. Za njim je govoril Pregarc, ki se prav tako ni dotaknil perečega problema, ampak samo klical k slogi, glede podržavljenja pa dejal, da se kljub potovanju in urgiranju v Beogradu »še do dandanes ni definitivno rešilo«. Na koncu so izvolili nov odbor: predsednik je postal Pregarc, podpred-

sednik Levar, tajnik Simončič, blagajnik Rumpel, odborniki pa Plut, Rogoz in Ribič.

Takoj po občnem zboru je novi predsednik sklical sejo. Že občni zbor je zaključil s klicem: vsi za enega, eden za vse. Zdaj na seji se je znova skliceval na stanovski ponos, na enotnost in poslušnost, ker je natanko vedel, da je bilo vse zgubljeno in zaman prav zaradi samoljubja in gonje za osebno uveljavitvijo članstva. Sporočil je, da je Lubec pripravljen podpirati akcijo za povišek plač v Beogradu, vendar hkrati prosi, da se takoj podpišejo pogodbe, ker mu sicer 15. ne bo mogoče razdeliti gaž. Nadalje je sporočil, da je združenje pri upravniku prosilo za izključene člane. Lubec je izjavil, da nima nič proti, a da se mora združenje pogovoriti s konzorcijem. Šlo naj bi k Ažmanu, ki trdi, da je vsa sramota padla na konzorcij in zato ne more sam odločevati. Odborniki sklenejo, da se pošlje konzorciju — »oprostilno pismo«. — Gore so se tresle, rodila se je smešna miš.

Takoj naslednji dan pa je združenju zrasel greben. Na seji (15. 4.) je namreč Pregarc prebral brzojavko, v kateri centrala združenja javlja, da ima le ministrstvo prosvete pravico zapreti gledališče. Levar je brž predlagal, naj se konzorciju sporoči, da ne bi smel zapreti gledališča, posebno ker so člani že naslednji dan hoteli igrati. Centrali in ministrstvu prosvete pa so poslali naslednjo brzojavko — v dokaj čudni jugoslovanščini: »9. 4. 1920 pozorištni kor radi prisilnih zahtjeva uprave, koja je tražila podpisivanje ugovora izpod eksistenčnog minimuma stavljenog od udruženja, protestirao je pravočasnim odkazom predstave. Udruženje spor izravvalo, članovi htjeli nastupiti drugi dan. Konzorcij, da napravi državnom povjereniku neprilike, dao na neizvesno vreme pozorište zatvoriti, razrešio sve ugovore te izbacio dvanajst članova. Molimo, da predje pozorište odma definitivno u državne ruke, jer konzorcij preči mirno delovanje.« Sklenejo, da bodo odpuščenemu Povhetu nadomestili plačo deloma z denarjem iz blagajne združenja, deloma z nabirko med zborom.

17. 4. je SN poročal, da je stavka končana. Verjetno istega dne je uprava gledališča poslala združenju dopis, v katerem od odpuščenih članov terjaja nekakšno satisfakcijo.

19. 4. se združenje sestane. Pade predlog, naj se »za sedaj cel dopis ignorira, v slučaju da pa koga kaznujejo... mora udruženje energično nastopiti«. Zatem spet predlagajo, naj se začne zbirati obtežilni material proti konzorciju in v ta namen povabijo Loewejevo, Zikovo, Vrhunčevo, Ožegovićevo in Ungerja na razgovor. Nato so se pogovarjali o Ločniku: bil je pijan pa je pel avstrijsko himno in kalil nočni mir. Izključijo ga iz združenja. Z enako kaznijo zagroze vsem, ki po gostilnah in kavarnah delajo nemarne dolgove. Končno so obravnavali še pismo dramskega igralca Branislava Micića, ki je zaprosil združenje, naj mu pomore, da mu bodo povišali plačo. Ker nam pismo daje zelo jasno podobo takratnih gledaliških razmer, si ga — zelo dolgo je — na hitro oglejmo:

»... Ja Branislav Micić bio sam sretnim slučajem angažovan na početku sezone kroz gospodina direktora Pavela Goliju i to na nenaravan način, naime nije me poznao, jer me nije nigdje vidio, niti sam nastupio, ali me angažirao, jer je trebalo personala, sa riječima: Gospodin Micić, biti ćete angažovan uz gažu od 400 K, a ako se bude videlo, da znate izgovoriti nekoliko reči na pozornici, dobiti ćete barem 100 K povišice... Dobio sam 350 K doplatka, to je svega zajedno 750 K. Ja sam živio sa tom svotom veoma dugo, naime tako

dugo, dok nisu došli novi doplatki. Novi doplatki su došli, bili podeljeni, a Branislav Micić je dobio jedno ogromno *ništa*! Branislav Micić je to podnosio, ali bolje rečeno je morao podnositi, jer on je još mlad čovek, još si ne brije niti brkova niti brade, *početnik*! On može živeti i sa svotom od 750 K...« Omenja, kako je nazadnje le dobil 150 K »povišice« in nadaljuje: »Dakle gospodo u matematskoj formuli 1 baletka iz zбора + 150 kruna = Branislav Micić. Moja vrednost je poskočila sa početnika glumca u kategoriju baletnog zбора. Ja sam to u drami što je jedna baletna zboristka u operi! Ave Thalija!« In na koncu: »To sve se dogodilo Branislavu Miciću, kr. članu dramskog kazališta u duši Slovenije Ljubljani, delu Jugoslavije, države na Balkanskom poluotoku, koji je na jugu kulturne Evrope.«

Odbor mu je odgovoril, da združenje ni »merodajno sklepati v vprašanju gaž«.

Na sejo združenja 22. 4. so prišli vsi posestniki obtežilnega materiala proti konzorciju. Unger je prosil, naj vse, kar bo izpovedal, ostane tajno, Ožegovičeva, Zikova in Vrhunčeva pa so pustile izjavo protokolirati. No — in kakšen je bil ves ta »obtežilni material«? Ožegovičeva: »Dr. Ažman je na koridoru pred mojo garderobo držal v vsaki roki eno balerino, se igral z njima in jih ščipal.« Zikova: »Pred božičem mi je povedala gdč. Marija Svobodova, balerina slov. opere, da ji je podaril g. ravnatelj Praprotnik 2000 K.« Vrhunčeva: »Začetkom letošnje sezi je sem prišla nekega dopoldne h g. dr. Ažmanu, da ga zaprosim za predujem. Velel mi je počakati na zofi, da gre on k telefonu in se pogovori tozadevno z g. ravnateljem Praprotnikom. Vrnil se je čez en čas in izjavil, da ni mogel govoriti z g. Praprotnikom. Hotela sem oditi, vendar mi je on rekel: 'Le počakaj, mucka' in me s silo vrgel na zofo. Vstala sem in mu odgovorila: 'Gospod doktor, tako se mi ne gremo, jaz nisem Klimentova.' Potem me je še enkrat vrgel na zofo. Izvila sem se mu, ga sunila nazaj in odhitela iz sobe.« — Zelo klavrna akcija, ki seveda ni privedla nikamor. — Izključitev Ločnika so anulirali, a s pripombo, da se ga »v najmanjšem ponovnem slučaju brez ugovora izključu«.

Seja združenja 26. 4. nam pove, da so se začela trenja med konzorcijem in dr. Lubecem. Pregarc namreč poroča, da se zdi ves položaj zelo smešen: upravnik bo najbrž odstopil, »ker hoče po njegovi izjavi konzorcij pogodbe, katere je on (Lubec) podpisal, razveljaviti«; upravnika prav nič ne mika, da bi igral »nekako smešno figuro brez moči«.

Zatem je nastopila doba zatišja, ki je trajala mesec dni. Konzorcij oz. direktorij se sploh ni sestajal, združenje pa zgolj zaradi tekočih zadev: pijančevanje nekaterih članov, medsebojne žalitve (afera Povhe contra Thaler), priprave na veselico v hotelu »Tivoli« in na skupščino združenja v Zagrebu. Dr. Lubecu so tekale zadnje ure upravnikovanja. 13. 5. je SN poročal, da se je vrnil v domovino član naše mirovne delegacije prof. Friderik Juvančič, ki so ga nekaj dni zatem kar na tihem postavili za intendanta. Članstvo je za imenovanje zvedelo z oglasne deske, kjer je bil pod neko prepovedjo podpisan »intendant prof. Juvančič«. Združenje je v zvezi s tem poslalo konzorciju dopis (20. 5.), v katerem je med drugim pisalo tole: »Ako in od koga je gospod profesor Juvančič imenovan intendantom še danes oficijelno ne vemo in če je omenjeni gospod res imenovan intendantom — kar bi tudi mi z veseljem pozdravljali — se moramo samo čuditi, da nam tega do danes niste javili, ko pač dobro veste, kake spore so povzročile odredbe g. dr. Lubeca, ker takrat

Združenje gledaliških igralcev Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Pododbor Ljubljana.

294

Ljubljana, dne

20/5

1920

Br. Slovenski gledališki Konzorcij
Ljubljana.

Špazirili smo, kako v drami Rot ovari
mabite neke prepovedi, podpisane, Intendant -
prof. Juvančič.

Opazujemo, da se je vsilil zadnji
protestni nastop opernega zbora radi neke
posebne publikacije g. dr. Rubesa, ker se je
članom ot strani Konzorcija svojās zabijavalo,
da je edini govorcar o operi g. Pustkavina. Kdo
in ot Koga je gospod profesor Juvančič imeno,
van intendantom se danes ofisijelno ne vemo
in če je omenjeni gospod res imenovan inten-
dantom - kar bi tudi mi & drugim pozdras-
li - se muramo samo čuditi, da nam tega
do danes niste javili, ko pač dobro veste kako
sprejo pozgovile obrebe g. dr. Rubesa, ker
pokrat se nihče ot ansambla ni prav vedel,
kto je ta gospod. -

Združenje javlja konzorciju, da ni bilo obveščeno o imenovanju intendanta Juvančiča

še nihče od ansambla ni prav vedel, kdo je ta gospod. Pričakujemo Vaših po-
jasnil, da zamoremo dati svojim članom potrebna navodila, ter upamo, da nas
boste v bodoče pravočasno obveščali o takih stvareh, sicer smo primorani
odkloniti vsako odgovornost za event. podobne nastope, kot zadnji opernega
zbora!«

Konzorcij je torej še obstajal in deloval. Vendar položaj še daleč ni bil do kraja čist. V zapisniku združenja (seja 3. 7.) v zvezi s podržavljenjem na pr. stoji, da je Grol baje izjavil, da ostane ljubljansko gledališče samo pokrajinsko in ne državno. Tudi Daneševo sprenevedanje v dopisu konzorciju z dne 5. julija je več kot zanimivo: »Sprejel sem danes dopis uprave Narodnega gledališča, kateri dopis v prepisu prilagam. Nerazumljivo mi je, da tudi ta dopis ni podan od slov. gled. konzorcija. Jaz sem nastavljen tajnik slov. gled. konzorcija v Ljubljani, sem kot tak odgovoren edino le istemu, ne poznam pa uprave Narodnega gledališča. Kolikor mi je tudi znano je g. Juvančič ravno isto do sedaj še nastavljenec gled. konzorcija, ter nalog imenovanega gospoda o predaji ne morem respektirati. Če bi bil izdan nalog ,za slov. gled. konzorcij' izpolnim isti brez prigovora.«

Da se je konzorcij silno težko poslavljajal od oblasti nad gledališčem, vidimo tudi iz nedatiranega pisma, ki ga je referent za gledališče pri ministrstvu prosvete v Beogradu Branislav Nušić zagotovo v teh dneh pisal Franu Govekarju: »Dragi moj g. Govekar, Dužan sam Vam, odavno sam Vam dužan da pišem ali Vas molim da mi verujete da sam silno okupiran vrlo mnogim poslovima. — Na Vaše pismo o gledalištu imam da Vam odgovorim ovo. Pitanje podržavljenja Vašeg gledališta mora nekako da se reši i to dosta brzo. Mi ovde nemamo ništa protiv konzorcija, naprotiv mi vrlo poštuujemo i cenimo njen rad ali mora makar i *pro forma* da se imenuje intendant, jer samo državna gledališta imaju prava na doplatak na skupoću. Mi ne možemo od Min. Finansija dobiti taj doplatak dogod stoji konzorcija kao takva. Ja sam konferisao sa Ministrom i sa g. Kramerom i našli smo način kako ćemo to da izvedemo. Potrebno je samo da Dr. Žerjav uputi jedan akt Ministarstvu Prosvete u kome će reći da je konsorcij gotov predati a Deželna Vlada gotova primiti gledalište i da tom prilikom moli da se odmah uputi tamo izaslanik Ministarstva Prosvete da se to izvede. U tom slučaju došao bih ja sam. — Ne mislimo mi tom prilikom da oduzmemo gledalište konsorciji, ali ono mora bar po formi biti državno.«

Vendar — dnevi konzorcija so bili šteti. Konzorcij je hotel rešiti nekaj časti s tem, da bi v novo vodstvo gledališča imenovali tiste, ki bi jih on predlagal in predlagal je Rukavino za ravnatelja Opere, Golio za ravnatelja Drame, za dramaturga pa — Otona Župančiča. V ta namen je poslal na vlado dva zastopnika, ki pa sta izvedela, »da se predlaga imenovanje, ki glede oseb in delokroga ne soglaša s svoječasnimi predlogi podpisanega direktorija gledališkega konzorcija«.

Nič ni pomagalo, začela so se pogajanja o prevzemu gledališča s strani vlade. V zvezi s tem je konzorcij poslal (23. 7.) deželni vladi dva predloga: 1. Gledališkemu konzorciju plača vlada »inventar po njega lastnih cenah, kar je razvidno iz komercialnih knjig«; 2. gledališkemu konzorciju, ki je od 1. junija 1920 naprej vodil upravo na račun države, povrne vlada vse izdatke, odštevši prejeme od omenjenega dne.

Podržavljenje je postalo stvarnost, o tem govori listina (nedatiran prepis), ki sta jo sestavila Nušić in Grol in ki jo je v imenu konzorcija vzel na znanje ravnatelj Rukavina. Glasi se:

»Ljubljansko kazalište postaje državno kaz. što znači:

I. Upravu imenuje i plača Ministarstvo

II. Pozorište kao zgrada i inventar postaje državna imovina

III. Vlada daje subvenciju i doplatak

Dragi moj g. Govekar,

Dužan sam vam, odavno sam vam dužan da pišem ali vas molim da mi verujete da sam silno okupiran zelo mnogim poslovinam.

Na Vaše pismo o gledalištu imam da vam odgovorim ovo. Pitanje podržavljinja Vašeg gledališta mora nekako da se reši, to dosta brzo. Mi ovde nemamo ništa protiv Konzorcija, naprotiv mi vrlo poštujemo i cenimo njihov rad ali mora makar i pro forma da se imenuje intendant, jer samo državna gledališta imaju prava na doplatu na skuposti. Mi ne možemo od min. Financija dobiti taj doplatni dogovor stoji Konzorcija kao takva. Ja sam konferisao sa Ministarom i sa g. Kramerom i našli smo način kako ćemo to da izvedemo. Potrebno je samo da Država uputi jedan akt Ministarstvu Prosvete u kome će reći da je Konzorcij gotov predati a Drželna Vlada gotova primiti gledališta i da tom prilikom moli da se odmah uputi tako izaslanik Ministarstva Prosvete da ce to izvesti. U tom slučaju došao bih ja sam

Ne mislimo ni tom prilikom da oduzmemo gledalište Konzorciji, ali ono mora bar po formi biti državno. Dakle čim dojde takav akt od Drželne Vlade ja ću doći u

Ljubljano.

Nušićevo pismo Govekarju

IV. Imovina dosadanjeg konzorcija pošto je to narodna imovina ima se zdjeliti na 3 dijela od kojih jedan se ulaže u Pensijski fond, drugi dio na investicije, III dio ostaje dosadanjem konzorcijumu

V. Dosadanji konzorcijum postaje sa kapitalom koje će mu ostati Društvo za kazališnu umjetnost kome će biti cilj — da ovu umjetnost populariše i njeguje u narodu

VI. To društvo će raspisivati natjecanje za drame i opere — nagrade dobrim glumcima (pjevači), slati pitomce u svijet — dati subvenciju za velike inscenacije i izvajanje izvornih dijela — štampati kazališna dijela — podupirati amaterske predstave etc, etc.

VII. Ujedno uprava ovog društva bila bi kod vlade savjetodavni organ za kazališnu umjetnost.

Bilo bi pripravno Ljubljansko gledališće primiti Maribor kao svoju filjalu?

Ljubljansko gledališće naziva se od danas Kr. Slov. narod. gledališće.»

Konzorcij se še dolgo ni vdal, kasnije je celo sprožil boj za razdržavljenje gledališća — a brez uspeha. Razvoj je šel svojo pot. Nova sezona 1920/21 je že vsa v znamenju državnega gledališća.

Consortium Théâtral slovène (suite et fin)

La Société de Théâtre par actions sous le nom de »Consortium Théâtral slovène« de la conception (1917), fondation (1918) et première saison (1918/19) de laquelle nous avons traité dans les Documents n° 6 et 7—8, commença sa deuxième saison dans des conditions plus normales. Tenant compte de la forme délicate du Consortium ainsi que de la situation sociale et politique de ce temps, il est facile à comprendre que de différentes tendances se firent sentir pour diriger et donner une forme définitive au théâtre principal du peuple slovène. Ces tendances furent au nombre de trois:

1. de consortium qui tendait de plus en plus à devenir une institution purement financière sans profil artistique de grande importance.

2. d'un théâtre professionnel avec des impulsions artistiques marquées et des tendances de direction que l'on pourrait presque nommer socialistes.

3. d'une institution étatique sous le contrôle vigilant de Belgrade. Mais une conception artistique originale du théâtre slovène n'existait pourtant pas. Comme il devint bientôt clair que l'état voulait contrôler le théâtre — le projet de l'étatisation du théâtre ayant été publié au début de la saison 1919 — il ne s'agissait en réalité plus que de la forme qu'allait prendre ce théâtre contrôlé par l'état. C'est précisément ce qui fut la cause des conflits violents entre le Consortium et l'Association des Acteurs qui venait d'être fondée. L'initiative était presque tout le temps du côté du Consortium qui avait à sa disposition l'argent, les relations et des supporters habiles, tandis que les acteurs étaient pauvres, peu conscients en tant que classe, condescendants et désunis. Le gouvernement de Belgrade manoeuvrait habilement entre les deux courants jusqu'à ce qu'il ne trouvât le moyens financiers et paya le Consortium, l'ayant loué pour ses mérites, puis le transforma en société honorable pour la promotion de l'art théâtral mais sans théâtre et sans droits. Les longs efforts des acteurs slovènes furent ainsi vains — mais tout est bien qui finit bien — le théâtre principal slovène fut mis sous la tutelle de l'état à la fin de la saison, ce qui au moins du point de vue financier lui assurait son existence — chose la plus importante pour le théâtre du peuple slovène comptant à peine un million.